

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของประเด็นการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งตรงกับคำว่า “Social Change” ในภาษาอังกฤษอาจปรากฏในรูปแบบของสถานะ “การพัฒนา” (Development) “ยังไม่พัฒนา” (Undeveloped) และ “ด้อยพัฒนา” (Underdevelopment) ดังนั้นคำว่า “การพัฒนา” จึงมีนัยสื่อถึงการเปลี่ยนแปลงในทิศทางบวก อย่างเช่น การก้าวหน้า (Progress) ของสถานะต่างๆ ในสังคม ส่วนสถานะ “การด้อยพัฒนา” (Underdevelopment) มีนัยบอกถึงการเสื่อมถอยหรือ “สถานะตกตะกอน” (Stagnation) หรือหยุดนิ่งอยู่กับที่ของสังคม (O'Donnell, 1997: 576) ทศนะดังกล่าว ตรงกับทัศนะของนักสตรีนิยม ผู้สนใจเรื่องผู้หญิงกับการพัฒนาจำนวนหนึ่ง ซึ่งสะท้อนผ่านข้อความว่า “การพัฒนาถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นใน มิติทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งในด้านส่วนตัวและสังคม” (Visvanathan and Friends, 1997: 52)

ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่า หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้เกิดการตื่นตัวและผลักดันให้เกิดการก้าวสู่สถานะ “พัฒนา” ขึ้นมาในระดับสากล โดยเริ่มต้นจากการฟื้นฟูเศรษฐกิจของหลายๆ ประเทศในยุโรปที่ถูกกระทบอย่างหนักจากสงคราม จากนั้นก็ค่อยๆ แผ่ขยายออกไปสู่ส่วนอื่นๆ ของโลกภายใต้เงื่อนไขของสถานะความตึงเครียดของสงคราม และความขัดแย้งทางทหารระหว่างโลกฝ่ายเสรีนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ และโลกสังคมนิยมที่อยู่ภายใต้การนำของสหภาพโซเวียตรัสเซีย สถานะที่วุ่นวายนี้รู้จักกันในนาม “สงครามเย็น” (Cold War) นอกจากนั้น โลกในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองทำให้เกิดการมองเห็นลัทธิอาณานิคม (Colonialism) ที่เป็นการครอบงำ กดขี่และเอารัดเอาเปรียบประเทศที่ด้อยกว่า โดยประเทศมหาอำนาจหลายประเทศจากกลุ่มประเทศโลกตะวันตกชัดเจนยิ่งขึ้น กับทั้งยังทำให้เกิดกระแสชาตินิยมที่มีเป้าหมายในการต่อสู้เพื่อเอกราชเกิดขึ้นมากมายหลายที่ในโลก ในทวีปเอเชีย เช่นการต่อสู้ของชาวอินเดียน มลายู และพม่า เพื่อปลดปล่อยประเทศจากการเป็นอาณานิคมของอังกฤษ อินโดนีเซียต่อสู้กับดัตช์ (เนเธอร์แลนด์) เวียดนาม กัมพูชาและลาวก็ต้องผ่านการสู้รบอย่างหนัก

สูญเสียทั้งชีวิตคน ทรัพยากรต่างๆ และ “เวลา” ในการพัฒนาประเทศเป็นเวลาเกือบครึ่งศตวรรษกว่าจะหลุดพ้นมาได้ สภาวะของการตกเป็นอาณานิคม ก็คือ การทำสงครามเพื่อเอกราช ก็คือ ทำให้นักวิชาการจำนวนหนึ่งให้ความสนใจศึกษาและวิเคราะห์ว่า สภาวะ “ความยากจน” และ สภาวะ “ล่าหลัง” ซึ่งต่อมาถูกรวมเรียกว่า “ด้อยพัฒนา” นั้นมีสาเหตุมาจากการประวัติศาสตร์ของการถูกครอบงำ ชูครีต เอารัดเอาเปรียบและการสูญเสียจากการทำสงครามสู้รบเพื่อหลุดพ้นจากลัทธิอาณานิคมของโลกตะวันตก (Alavi, H., Shamin, T. eds., 1982)

การต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชของประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมหรือ “เมืองขึ้น” ในหลายๆ ประเทศเช่นในกลุ่มประเทศ “อินโดจีน” ที่ประกอบด้วยเวียดนาม กัมพูชาและลาวเป็นไปด้วยความยากลำบาก เกิดความขัดแย้งและแตกแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย แต่ละฝ่ายต่างประกอบสร้างลัทธิชาตินิยม ฐานคิด และอุดมการณ์ที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ของช่วงเวลาหรือสถานการณ์ในขณะนั้น บางฝ่ายเลือกอุดมการณ์ “เสรีนิยมประชาธิปไตย” หรือ “ทุนนิยม” เป็นแนวทาง บางฝ่ายเลือก “สังคมนิยม” มาใช้เป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมายในการสร้างลัทธิชาตินิยม ซึ่งมีความสำคัญในการระดมผู้คนและทรัพยากร ทั้งจากภายในประเทศและจากการช่วยเหลือสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจเช่น สหรัฐอเมริกา ฝ่ายหนึ่ง และโซเวียตรัสเซียกับจีนซึ่งอยู่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นต้น

อย่างไรก็ตาม “การช่วยเหลือ” จากต่างประเทศ ในภาวะสงครามความขัดแย้งเช่นนี้ ด้านหนึ่งถูกมองว่าเป็นการสนับสนุนแทรกแซงจากประเทศใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังความขัดแย้งในระดับสากล จึงทำให้การช่วยเหลือมีภาพด้านลบติดอยู่ ด้วยเหตุนี้การเลือกใช้คำว่า “การพัฒนา” จึงฟังดูดีกว่าในทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาขอตั้งเป็นข้อสังเกตเบื้องต้นไว้ ณ ตอนนี่ว่า สภาวะการตกเป็นอาณานิคมหรือเมืองขึ้นกับสภาวะหลังอาณานิคม มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ส.ป.ป.ลาว อย่างแน่นอนซึ่งจะพูดถึงโดยละเอียดต่อไป

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า แนวความคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการด้านการพัฒนาได้รับการผลักดันให้เกิดขึ้นมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดย ประเทศมหาอำนาจในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศที่ชนะสงครามเช่นสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักรและกลุ่มประเทศยุโรปเป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อฟื้นฟูยุโรปที่พังพินาศเพราะสงคราม วัตถุประสงค์หลักคือเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดสถานการณ์ความไม่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งเชื่อกันว่าหากเกิดขึ้นจะนำไปสู่ภาวะสงคราม ดังนั้นจึงมีการก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศขึ้นมาเพื่อจัดการระบบเศรษฐกิจโลกให้มีเสถียรภาพและเจริญเติบโต สามองค์กรหลักที่เวลานี้คือ ธนาคารโลก (World Bank) องค์กรการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) และองค์การการค้าโลก (World Trade Organization) (ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 1) องค์กรระหว่างประเทศทั้งสามองค์กรนี้นอกจากจะมี

บทบาทและอิทธิพลสูงในวงการพัฒนาโลกโดยเน้นที่เศรษฐกิจเป็นหลัก แล้วยังปฏิบัติการตามแนวทางและคู่ขนานกับองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ด้วย

นอกจากนั้น หลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศต่างๆ ถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่ายใหญ่ๆ ที่ขัดแย้งกัน คือฝ่ายประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งมีแนวทางหรือนโยบายเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแข่งขัน ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายสังคมนิยมซึ่งมีโซเวียตรัสเซียเป็นผู้นำสำคัญ และยังมีประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ซึ่งเป็นประเทศใหญ่แม้ในขณะนั้นจีนยังไม่อยู่ในฐานะมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างในปัจจุบัน แต่ทั้งสองประเทศนี้เป็นสมาชิกถาวรขององค์การสหประชาชาติและอยู่ในคณะมนตรีความมั่นคงอีกด้วยจึงมีอิทธิพลทางการเมืองระดับสากลตลอดมา อนึ่งทั้งรัสเซียและจีนยึดถืออุดมการณ์หรือแนวทางสังคมนิยม รวมทั้งเวียดนาม กัมพูชา และ ประเทศ ส.ป.ป.ลาว จึงไม่ใช่แนวทางการพัฒนาแบบกลุ่มประเทศประชาธิปไตยเสรีนิยม และไม่ได้รับความช่วยเหลือ และการพัฒนาจากองค์กรพัฒนาสากลที่ยึดแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมตลาดเสรี

ตามแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมมีการจัดแบ่งประเทศต่างๆ ออกเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Countries) ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมตะวันตกเช่นสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศสและเยอรมัน ส่วนในเอเชียก็มีประเทศญี่ปุ่น ถัดมาก็มีประเทศกำลังพัฒนา (Developing Countries) ในเอเชียได้แก่ เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทยและเวียดนาม เป็นต้น ส่วนประเทศ ส.ป.ป.ลาว และกัมพูชาถูกจัดว่าอยู่ในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา (Underdeveloped Countries) อย่างไรก็ตามดัชนีชี้วัดการพัฒนา-ด้อยพัฒนาที่นิยมใช้กันในฐานะที่เป็นกระแสหลักในปัจจุบันเป็นดัชนีที่วางอยู่บนนิยามของธนาคารโลกที่ให้ความหมายว่า “ประเทศกำลังพัฒนาหมายถึงประเทศที่ผู้คนที่อยู่ในประเทศนั้นมีเงินใช้น้อยกว่าและมีการบริการสาธารณะในขั้นพื้นฐานน้อยกว่าประเทศอุตสาหกรรม ...” และมีรายได้น้อยกว่า 1,000 ดอลลาร์ต่อปี (World Bank, 2005 อ้างใน ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 1)

จะเห็นได้ว่านิยามนี้แสดงให้เห็นในสถานะของการเปรียบเทียบระดับการพัฒนา-ด้อยพัฒนาระหว่างประเทศต่างๆ บนพื้นฐานของเศรษฐกิจ เช่น ระดับการใช้จ่ายหรือการบริโภคเป็นจำนวนเงิน จำนวนของรายได้ต่อปีวัดโดยเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ และการ “มีอยู่” หรือ “ไม่มี” หรือ “มีมากมีน้อย” ของบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอุตสาหกรรม เมื่อประเทศ ส.ป.ป.ลาว ต้องปรับเปลี่ยนจินตนาการว่าด้วยการพัฒนาประเทศใหม่ในปีค.ศ. 1986 เนื่องจากไม่สามารถพึ่งพาเพียงแต่การช่วยเหลือจากค่ายประเทศสังคมนิยมแต่ฝ่ายเดียวได้ จึงจำเป็นต้อง “เปิดประเทศ” เพื่อรับความช่วยเหลือจากกลุ่มประเทศประชาธิปไตยเสรีนิยมหรือทุนนิยมเสรี การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่นี้ไม่ใช่เกิดเฉพาะกับประเทศ ส.ป.ป.ลาว เท่านั้น แต่เกิดกับสหภาพโซเวียต จีนและเวียดนามซึ่งเคยเป็นประเทศที่ช่วยเหลือลาวมาตลอดตั้งแต่ทำสงคราม

กับฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาและพันธมิตร จนกระทั่งได้รับเอกราชเมื่อปีค.ศ. 1975 นอกจาก 3 ประเทศที่กล่าวมาแล้ว ยังมีประเทศในกลุ่มสังคมนิยมที่เคยให้ความช่วยเหลือลาวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 5 ปีฉบับแรก (1981-1986) ได้แก่ คิวบา สาธารณรัฐประชาชนเยอรมันนี (เยอรมันตะวันออก) เป็นต้น (ทองสา ไชยะวงคำดี และคณะ, 1989 อ้างใน ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 5) ด้วยเหตุผลที่ตามมาคือพรรคประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ต้องยอมรับสถานะของการเป็นประเทศ “ด้อยพัฒนา” และหรือ “กำลังพัฒนา” ตามมาตรฐานที่ถูกทำให้เป็นสากลโดยองค์กรระหว่างประเทศอย่างธนาคารโลก เพื่อที่จะได้มีสิทธิในการได้รับ “ความช่วยเหลือ” ต่างๆ ด้านการพัฒนา เช่น ได้รับเงินกู้และการลงทุนจากต่างประเทศ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม “สถานะความด้อยพัฒนา” เป็นคำที่นักทฤษฎีฝ่ายมาร์กซิสต์ก็ใช้ด้วยเช่นกัน นัยยะของการใช้คำนี้เป็นไปในเชิงของการบ่งชี้ว่าแท้จริงแล้ว การปฏิบัติการหรือการทำงานของเศรษฐกิจทุนนิยมสากล มักจะส่งผลในทาง “กีดกัน” หรือไม่ก็ “ชะลอการพัฒนา” ในประเทศที่ยากจนให้ยืดยาวออกไป (O'Donnell, อ้างแล้ว: 576) หรือนัยยะอีกอย่างหนึ่งคือ กระบวนการไล่ตาม (Catching Up Process) หมายความว่าถึงการวิ่งไล่ตามการพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนา/กำลังพัฒนาให้เท่าทันประเทศที่พัฒนาแล้วไม่มีวันเป็นไปได้ (?) ฉะนั้นจึงเกิดช่องว่างการพัฒนาที่ทำให้อำนาจระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับกำลังพัฒนา/ด้อยพัฒนามีความแตกต่างกัน ก็ยังจะดำรงต่อไปเรื่อยๆ

ประเด็นของนักทฤษฎีมาร์กซิสต์เรื่องนี้กลายเป็นมรดกตกทอดไปสู่สำนักทฤษฎีสตรีนิยมแนวทางมาร์กซิสต์ด้วย ซึ่งผู้ศึกษาถือว่าเป็น ประเด็นเชิงทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ด้วย กล่าวคือ ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระบบทุนนิยมสากลและการพัฒนาในแนวทางนี้ เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างประเทศทุนนิยมศูนย์กลางซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวางแผนกำหนดนโยบายและ “ให้ความช่วยเหลือ” เพื่อให้เกิดปฏิบัติการกับประเทศทุนนิยมขนาดเล็กและหรือเพิ่งเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ น่าจะตกอยู่ใต้อำนาจของทุนนิยมโลก หรือประเทศทุนนิยมขนาดใหญ่หรือประเทศที่พัฒนาแล้ว อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศในยุโรป อนึ่งประเทศทุนนิยมขนาดเล็กกลุ่มนี้เดิมทีเรียกว่า “ประเทศโลกที่สาม” (Third World Countries) บ้าง ซึ่งบางทีก็ถูกจัดให้เป็นประเทศโลกฝ่ายใต้ (The South) ส่วนประเทศพัฒนาแล้วถูกจัดว่าเป็นโลกฝ่ายเหนือ (The North) จากการนำแนวคิดพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศที่อ้างว่าจะทำให้ประเทศที่ด้อยพัฒนากลับมามีโอกาสไล่ตามทันประเทศที่พัฒนาแล้วได้บ้างนั้น แท้จริงแล้วจะสามารถทำได้หรือไม่ จะพัฒนาได้มากน้อยเพียงใด ประเด็นปัญหาไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงแค่ขนาดความมหาศาลของการลงทุนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการครอบครองการลงทุนต่างหากที่มีนัยยะสำคัญ ที่ทำให้เกิดความสงสัยว่า โดยเนื้อแท้

ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ประเทศที่พัฒนาแล้วได้กระทำต่อประเทศด้อยพัฒนา ยังคงมีลักษณะของการยึดครองเป็นประเทศอาณานิคมอยู่หรือไม่

เมื่อมองในแง่ของฐานทรัพยากรต่างๆที่ ส.ป.ป.ลาว มีมากมายมหาศาลนั้น เป็นทรัพยากรธรรมชาติบริสุทธิ์ที่มีค่าและยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ ทำให้เป็นที่ “สนอก-สนใจ” ต่อบริษัททุนนิยมข้ามชาติที่ต้องการทรัพยากรมีค่าเพื่อผลกำไรมหาศาลที่จะได้รับ ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาที่ผู้ศึกษามีความสนใจ คือ “โครงการเหมืองเซโปน” คือเหมืองแร่ธาตุทองคำและทองแดง ซึ่งเป็นที่ต้องการและส.ป.ป.ลาวยังมีแรงงานราคาถูก ประกอบกับระบบการเมืองที่ค่อนข้างเปิดเสรีและรวมศูนย์ ขบวนการแรงงาน ขบวนการสิ่งแวดล้อมและองค์กรพัฒนาเอกชน/NGOs (Non-Governmental Organizations) ยังไม่มีอำนาจต่อรองอย่างจริงจัง ลักษณะต่างๆ ที่ยกมานี้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้การลงทุนจากต่างชาติ หรือประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่มีเขตแดนติดกับลาว เช่น ไทย เวียดนาม เป็นต้น ซึ่งมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจก้าวหน้ากว่า ส.ป.ป.ลาว มีแรงบันดาลใจและเหตุผลในการเข้ามาลงทุนเพื่อสร้างกำไรให้มากที่สุด อันเป็น “ธรรมชาติ” ของ “การลงทุน” โดยที่ “ทุน” และ “เทคโนโลยี” การแปรรูปวัตถุดิบและการเข้าถึงตลาดเป็นความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่บริษัทต่างชาติมีมากกว่าลาว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ศึกษาเห็นประเด็นว่ารัฐลาวน่าจะมีอำนาจน้อยในการต่อรองกับ “ทุน” จากประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง (พัฒนาแล้ว) แต่ในขณะเดียวกัน รัฐลาวกลับมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรและชีวิตของผู้คนในประเทศอย่างค่อนข้างเปิดเสรี ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะนี้น่าจะส่งผลกระทบในทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและชีวิตของผู้คนในลาวระดับหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ ด้วยอำนาจของรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ที่มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเบ็ดเสร็จนั้นทำให้ลาวก้าวเข้าสู่ความเป็น “ทุนนิยมชายขอบ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากประเทศที่กำลังพัฒนาต้องได้อาศัยทุนจากประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศทุนนิมนั่นเอง ซึ่งไม่ต่างจากลักษณะของการตกเป็นอาณานิคมอยู่เช่นเดิม บรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วเหล่านั้นก็ต้องการแหล่งวัตถุดิบเพื่อตอบสนองต่อกำไรทางธุรกิจ จึงจำเป็นต้องแสวงหาจากบรรดาประเทศโลกที่สามที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุธรรมชาติที่เป็นวัตถุดิบ และที่สำคัญคือ ราคาถูกและมีค่าจ้างแรงงานต่ำซึ่งเป็นที่ต้องการของนักธุรกิจทั่วโลก

แม้ว่ารัฐบาลลาวจะตระหนักถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบในการลงทุนชุดนี้ และทำเหมืองแร่ แต่ความต้องการของรัฐที่จะพัฒนาประเทศให้เติบโตในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี จึงคำนึงถึง แต่เพียงผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ โดยไม่ได้ประเมินผลเสียเชิงสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ที่รัฐลาวมักจะอ้างว่าผลยังไม่เกิดขึ้น แต่ก็มีพยายามกำหนดเงื่อนไขที่รัฐคิดว่าเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและผู้คนในประเทศให้มากที่สุดแล้วก็ตาม เช่น การฝึกฝนเทคโนโลยี

และวิทยาการที่ทันสมัยแก่คนลาวในทุกแผนกของการทำเหมืองด้วย ไม่ว่าจะเป็นการส่งพนักงานเข้าไปเรียนรู้งานจากนักวิชาการต่างประเทศที่เชี่ยวชาญงานเฉพาะด้านโดยตรง ให้คนลาวได้เรียนรู้การทำงานที่มีระบบแบบแผนและหลักการสากล การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน การจ้างแรงงานในท้องถิ่น การสร้างงานผ่านโครงการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นต้น ก็มีได้จะรับประกันได้ว่าสุดท้ายแล้วผลประโยชน์ที่ได้รับจะคุ้มกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไป

เมื่อบริษัท Oxiana ได้ให้ข้อเสนอผลประโยชน์มหาศาลและยอมรับเงื่อนไขที่รัฐบาลลาวตั้งขึ้น จึงสอดคล้องกับสถานการณ์ของลาวที่ต้องการจะให้ประเทศหลุดพ้นจากความด้อยพัฒนา และต้องการกำลังงบประมาณมหาศาลเพื่อพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ลาวตอบรับข้อเสนอของบริษัท Oxiana ในการลงทุนสัมปทานทำเหมืองที่แขวงสะหวันนะเขตในเวลานั้น เริ่มตั้งแต่การสำรวจ ขุดค้น ผลิต และขาย ถ่านแต่ขึ้นอยู่ข้อตกลงร่วมระหว่างรัฐบาลและบริษัทนี้ทั้งหมด ผลการลงทุนสำรวจ ขุดค้น ผลิตทอง ทองแดง ในเซโปน นอกจากผลกำไรมหาศาลที่ได้รับแล้ว บริษัท Oxiana Limited ยังได้รับความเชื่อถือจาก ส.ป.ป ลาว และสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่กล่าวขานไปทั่วโลกถึงความสำเร็จที่ได้รับ ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาบริษัทแห่งนี้จะพบกับความล้มเหลวเนื่องจากพิษเศรษฐกิจ จึงจำเป็นต้องขายกิจการเหมืองเซโปนให้กับบริษัทMMG ของประเทศจีนได้เข้ามาเป็นเจ้าของและดำเนินกิจการต่อมาจนปัจจุบัน

ขณะที่ผลประโยชน์ที่ ส.ป.ป. ลาว ได้นั้นสามารถแจกแจงรายละเอียดดังนี้

- 1) ประเทศลาว สร้างชื่อเสียง และมีบทบาทมากขึ้นในการผลิตสินค้าพิเศษ ทอง-ทองแดง จำหน่ายส่งออกขายต่างประเทศ เป็นครั้งแรก
- 2) สร้างนักวิชาการทางด้านธรณีศาสตร์ที่เชี่ยวชาญงานเท่าเทียมกับชาติอื่นๆ ในโลก
- 3) ได้ค่าสัมปทาน ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูง คือ
 - ก) ค่าสัมปทานเนื้อที่สำรวจมี 1,247 ตารางกิโลเมตรในอัตรา 7,5 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อตารางกิโลเมตร ต่อปี
 - ข) ค่าสัมปทานพื้นที่ขุดค้นมี 28,51 ตารางกิโลเมตร 500 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อตารางกิโลเมตร ต่อปี
- 4) ได้ค่าภาษีทรัพยากรธรรมชาติคือ
 - ก) ปี 2003 ได้ 2,5%
 - ข) ปี 2004 ได้ 3,0%
 - ค) ปี 2005 ได้ 3,5%
 - ง) ปี 2006 ได้ 4%
 - จ) ปี 2007 ได้ 4,5% และได้ต่อไปจนหมดการผลิตและส่งออก

- 5) ได้ค่าอากรเงินเดือนของกรรมกรทั้งภายในและต่างประเทศ ประมาณ 10 พันล้านกว่า กีบต่อปี
- 6) ประเทศลาวได้มีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นเหมือนกับชาติอื่นๆ
- 7) คนลาวได้มีงานทำ และได้มีโอกาสพัฒนาฝีมือแรงงาน
- 8) รัฐบาลลาวสามารถเข้าถือหุ้นได้ 10%
- 9) ได้แบ่งปันภาษีกำไรตามการตกลงทั้งสองฝ่ายคือ
 - ก) ปี 2003-2004 ยกเว้น
 - ข) ปี 2005 เก็บ 16,88%
 - ค) ปี 2006 เก็บ 16,88%
 - ง) ปี 2007 เก็บ 33,33% ต่อปี จนสิ้นสุดการผลิตทอง-ทองแดง และการส่งออก

นอกจากภาษีที่ต้องจ่ายให้รัฐบาลในแต่ละปีแล้วทางบริษัทยังได้มีการช่วยเหลือประเทศลาวแบบให้เปล่า ทั้งที่รัฐบาลเรียกร้องและไม่เรียกร้อง ดังในข่าวของเจ้าพระยานิวัธได้รายงานในวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 ว่า

“สำนักข่าวต่างประเทศรายงานว่า ปีก่อน เมืองทองเซโปน มอบรายได้ในส่วนเงินปันผลให้กับรัฐบาลลาว รวมเกือบ 20 ล้านบาท เพื่อให้ทางการได้ใช้จ่ายช่วงจัดการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ กว่า 1 ปี 2552-2553 (ซึ่งสิ้นสุดในเดือน มี.ค.) รัฐบาลลาวได้รับเงินผลประโยชน์จากเหมืองทองใหญ่ที่สุดของประเทศเป็นเงิน 80.5 ล้านดอลลาร์ ซึ่งประกอบด้วยเงินภาษีผลกำไร ภาษีทรัพยากรแร่ธาตุ ภาษีเงินเดือน และค่าสัมปทานที่ดิน สำนักข่าวสารปะเทศลาวกล่าว ตั้งแต่ปี 2546 ที่เหมืองทองแห่งนี้เริ่มผลิตและส่งออกทั้งทองคำและทองแดง จนถึงสิ้นปี 2552 รัฐบาลได้รับเงินส่วนแบ่งผลประโยชน์ รวมประมาณ 445 ล้านดอลลาร์ ขปล.กล่าว รัฐบาลลาวได้เริ่มเข้าถือหุ้น 10% ในเหมืองเซโปน ตั้งแต่วันที่ 30 มิ.ย.2550 ทำให้ได้รับเงินส่วนแบ่งหุ้นส่วนเพิ่มขึ้นอีก นอกจากนั้น ราคาทองแดงที่พุ่งสูงขึ้นในตลาดโลก ได้ทำให้ได้รับผลประโยชน์ต่างๆ เพิ่มขึ้นไปด้วย”

(<http://www.chaoprayanews.com>)

กำไรที่ ส.ป.ป. ลาวที่ได้รับการโครงการเหมืองทองเซโปนมากมายมหาศาลนั้น ทำให้รัฐลาวพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นผลพวงของการพัฒนาในกระแสนิยมนั่นเอง ซึ่งในการศึกษารั้วนี้ จะวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาเหล่านั้น ผ่านโครงการเหมืองเซโปน โดยเฉพาะส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศภาวะ เมื่อโครงการเหมืองเข้ามาตั้งใน

พื้นที่เซโปนแล้วทำให้สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมหรือชีวิตของคนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่และอย่างไร รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนายทุนกับลูกจ้าง เจ้าหน้าที่เหมือนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่เหมือนกับชาวบ้าน และส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือการแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะหรือไม่ อย่างไร

1.1.1. การพัฒนากับการวิพากษ์จากสตรีนิยม¹

ดังได้กล่าวไปข้างแล้วในตอนต้นการทำความเข้าใจเชิงวิชาการต่อการพัฒนาในระดับสากล (International Development) ต้องย้อนหลังกลับไปดูประวัติศาสตร์การพัฒนาที่เริ่มขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองโดยเฉพาะช่วงเวลาทศวรรษที่ 1950 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศต่างๆ ในยุโรปต้องทำการบูรณะหรือฟื้นฟูจากผลของการทำลายล้างของสงครามผ่านทางแผนการของสหรัฐอเมริกาที่รู้จักกันในนาม “Marshall Plan” ผลของการดำเนินการดังกล่าวทำให้นักวางแผนทางเศรษฐกิจของโลกตะวันตกและนอกตะวันตกที่ได้รับการเรียนรู้ ผักผ่อนจากโลกตะวันตกเกิดความเชื่อมั่นว่าการวางแผนยุทธศาสตร์พัฒนามาบนฐานของการให้ความช่วยเหลือ (Aid-based Strategic Planning) จะสามารถทำให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายสามารถถมช่องว่างที่แบ่งแยกประเทศเหล่านั้นกับประเทศโลกอุตสาหกรรมได้ ผลที่ตามมาคือการเกิดขึ้นของ “โครงการพัฒนา” ในทศวรรษ 1950 กลายเป็นปรากฏการณ์ไปทั่วโลก ประเทศที่มีรายได้สูงต่างๆ (High-income Nations) พวกมันสัญญาว่าจะเป็นผู้ให้การช่วยเหลือทั้งทางด้านการเงิน และด้านเทคนิคส่งผ่านทางหน่วยงานต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติ ทั้งนี้ตั้งอยู่บนฐานคิดทางทฤษฎีว่า การช่วยเหลือดังกล่าวจะช่วยสร้างให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจที่จะมีผลในลักษณะค่อยๆ ไหลหยดลง (Trickle Down) สู่ประชาชนส่วนใหญ่ แต่ในความเป็นจริงปรากฏว่าการช่วยเหลือส่วนใหญ่ในรูปของเงินกู้เป็นดอลลาร์สหรัฐถูกผูกมัดกับการซื้อเทคโนโลยีจากโลกตะวันตก (กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเงินกู้ส่วนใหญ่กลับคืนไปยังประเทศผู้ให้กู้) กระนั้นก็ตาม นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Neoclassical Economic Theorists) ทั้งหลายก็ยังยืนยันว่ายุทธวิธีการพัฒนาแบบนี้ในที่สุดแล้วเป็นประโยชน์ต่อคนจนและยังจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายด้วย อย่างไรก็ตาม นักทฤษฎีการพัฒนาที่ไม่เห็นด้วยรวมทั้งนักทฤษฎีสตรีนิยมจำนวนหนึ่งกลับเห็นว่า การพัฒนาที่หวังว่าจะเกิดผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจค่อยๆ หยดลงมาสู่คนจนกลับทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนในประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศโลกที่สามขยายกว้างขึ้น จน

¹ จลาตชาช รมิตานนท์, เอกสารประกอบการสอน, 2554

นักทฤษฎีเหล่านี้ “พ้นธง” ไปเลยทำให้เกิดความล้มเหลวต่องานพัฒนาในช่วงทศวรรษการพัฒนาของสหประชาชาติช่วงแรก (1961-1970) (Visvanathan, et al. 1997: 2)

เนื่องจากแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาและโครงการต่างๆ ของการพัฒนาถูกรื้อเริ่มขึ้นมาในช่วงสงครามเย็นดังกล่าวไปบ้างแล้วในตอนต้น ทำให้การช่วยเหลือทางด้านเงินทุนก็ดีขึ้น เทคนิคต่างๆ ก็ดีถูกกำหนดโครงสร้างโดยการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมหรือทุนนิยมกลุ่มนี้เรียกว่า “โลกที่หนึ่ง” หรือ “First World” กับกลุ่มประเทศสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ หรือ “โลกที่สอง” หรือ “Second World” ทั้งสองกลุ่มนี้มีอำนาจครอบงำเหนือประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมทั้งหลายซึ่งต่อมาภายหลังรู้จักกันในชื่อ “โลกที่สาม” หรือ “Third World” ดังนั้นการช่วยเหลือต่างประเทศของทั้งสองค่ายจึงเกิดจากแรงผลักดันโดยผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ปฏิบัติการหรือโครงการต่างๆ จึงดำเนินไปในลักษณะที่ประเทศผู้ให้การช่วยเหลือเข้ามาเกี่ยวข้อง ควบคุมในรูปแบบทวิภาคีและสร้างหน่วยงานต่างๆ ขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการโครงการช่วยเหลือเหล่านั้น โดยมีผลประโยชน์หรือความต้องการต่างๆ ทางการเมืองและการค้าอยู่เบื้องหลัง ดังนั้น ภายหลังจากที่ทศวรรษแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติช่วงแรก (1961-1976) ล้มเหลวลงแบบล้มเหลวคือไม่สามารถลดช่องว่างระหว่างประเทศโลกฝ่ายหนึ่งกับประเทศโลกฝ่ายใดได้ แต่กลับทำให้ช่องว่างถ่างตัวมากขึ้น ซึ่งเกิดกระแสต่อต้าน “สถาบันการพัฒนา” หรือ “Development Establishment” ทั้งในเรื่องปรัชญาเบื้องหลังการพัฒนาและรูปแบบหรือวิถีของการปฏิบัติการ (Mode of Operation) (Nerfin, 1977. อ้างใน Visvanathan, 1997: 2) นอกจากนั้น ยังมีปรากฏการณ์สำคัญอย่างหนึ่งเกิดขึ้นด้วยคือบรรดาประเทศต่างๆ ที่เคยตกเป็นอาณานิคมรวมตัวเรียกร้องให้มีการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศกันใหม่ ซึ่งมีชื่อในภาษาอังกฤษว่า “New International Economic Order” ที่จะสามารถนำมาซึ่งความเป็นธรรม (Equity) ในการกระจายทุนและทรัพยากรต่างๆ ของโลกได้มากขึ้นกว่าเดิม (Visvanathan, 1997: 2)

ผู้ศึกษาขอตั้งข้อสังเกตว่าการรวมตัวกันของประเทศโลกที่สามเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาดังกล่าวนี้นี้ยังไม่มีมิติด้านเพศ/เพศภาวะ (Gender) หรือ “มิติหญิงชาย” (ดังที่ใช้ในภาษาทางราชการ ส.ป.ป.ลาว) แต่ประเด็น “ผู้หญิง” ก็ได้รับการผลักดันขึ้นมาภายใต้ช่วงเวลาของการถกเถียงขัดแย้งที่รากฐานต่างๆ ของสิ่งที่เรียกว่าการพัฒนากำลังถูกท้าทาย ช่วงนี้เองที่สถานการณ์ของผู้หญิงได้รับความสนใจอย่างแรงค่วน ในช่วงต้นของทศวรรษ 1970 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของทศวรรษแห่งการพัฒนา ช่วงที่สองคือมีนักเศรษฐศาสตร์หญิงชาวเดนมาร์กชื่อ เอสเตอร์ โบเซอร์อัพ (Ester Boserup) ได้วิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐศาสตร์จากสามทวีป ผลงานของเธอซึ่งตีพิมพ์ในปี 1970 ถือว่าเป็นงานนำร่อง (Pioneering Work) ได้ชี้ให้เห็นว่าการผลิตของผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงอยู่หรือความยั่งยืนของเศรษฐกิจท้องถิ่นและของชาติ

นอกจากนั้น งานชิ้นนี้ยังบันทึกและชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทางลบของลัทธิอาณานิคมและกระบวนการทำให้ทันสมัย หรือ “Modernization” ในสังคมต่างๆ ที่เคยเป็นอาณานิคม โดยเฉพาะในบริเวณ “Sub-Saharan African” ที่ถือว่าสำคัญยิ่งต่อการถกเถียงประเด็นเพศ/เพศภาวะ และหรือ “หญิงชาย” ในระยะต่อมาคือเธอตั้งข้อสังเกตว่าพวกผู้ปกครองบริหารอาณานิคมได้นำเอาค่านิยมต่างๆ ของตะวันตกเข้ามาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการกำหนดนิยามคำว่า “งาน” (Work) เสียใหม่ ทำให้เกิดการกั้นแรงงานของผู้หญิงออก ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายหรือลดคุณค่าสถานภาพของผู้หญิงพร้อมกันนั้นผู้ปกครองบริหารอาณานิคมยังยกคุณค่างานของผู้ชายให้สูงขึ้นโดยให้ผู้ชายมีสิทธิในการถือครองที่ดินมากกว่าผู้หญิงกับทั้งยังมีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีในการทำฟาร์มได้เพียงฝ่ายเดียวอีกด้วย ผลงานการศึกษาของ Boserup (1970) ในทัศนะของนักสตรีนิยมการพัฒนาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทำให้ผู้หญิงกลายเป็นชายขอบ (Women’s Marginalization) และการขาดการเข้าถึงเทคโนโลยีและทรัพยากรต่างๆ ผลงานของเธอจึงถูกนำไปเป็นหลักฐานสำคัญในการปรับเปลี่ยน ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายและปฏิบัติการของการพัฒนาทั้งในหมู่องค์กรการพัฒนา และองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ในโลกฝ่ายเหนือ เพื่อให้เห็นผลของการพยายามต่างๆ ที่จะบูรณาการผู้หญิงเข้าสู่การวางแผนและการสร้างแผนงานพัฒนาที่มีผลต่อการปรับปรุงการดำรงชีวิตของผู้หญิง (Visvanathan, 1997: 3)

ผู้ศึกษาขอตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า หนึ่งในผลกระทบของลัทธิอาณานิคมที่มีต่อประวัติศาสตร์และพัฒนาการของการพัฒนาลาวจนถึงปัจจุบันและน่าจะมีผลต่อไปในอนาคตนั้นยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าในเชิงวิชาการเท่าใดนัก ทำให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ส.ป.ป.ลาว ยังไม่กว้างขวางและลึกซึ้งเพียงพอ สอง ขณะที่วงการพัฒนาระหว่างประเทศมีการรวมตัวกันของประเทศกลุ่มโลกที่สามเพื่อเรียกร้องผลักดันให้เกิดการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจโลกเสียใหม่ ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ส.ป.ป.ลาว ไม่ได้รวมอยู่ในกระแสนั้น เนื่องจากยังไม่ได้เข้าสู่กระแสสังคมทุนนิยมเสรี ตาม การเคลื่อนไหวของขบวนการผู้หญิงเพื่อผลักดันให้ผู้หญิงได้รับการบูรณาการเข้าสู่การพัฒนาในระดับสากลตั้งแต่ทศวรรษที่สองของการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติยังไม่มีผลต่อ ส.ป.ป.ลาว เพราะยังดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอยู่ ปิดประเทศไม่รับการช่วยเหลือจากประเทศนอกกลุ่มสังคมนิยม กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ แนวความคิดและปฏิบัติการแบบ “ผู้หญิงในการพัฒนา” หรือ “Women in Development” หรือเรียกสั้นๆ ว่า WID “ผู้หญิงกับการพัฒนา” หรือ “Women and Development” ตัวย่อว่า WAD “ผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อม” หรือ “Women and Environment” หรือ WED และ “เพศภาวะกับการพัฒนา” หรือ “Gender and Development” หรือ GAD นั้น ปรากฏในวิถีคิดของรัฐลาวและนักวิชาการในลาว แต่เมื่อนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติจริงก็ยังคงเป็นไปอย่างค่อนข้างช้า ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากโครงสร้างทางการเมืองของ ส.ป.ป.ลาว ยัง

ไม่ยืดหยุ่นพอทำให้การศึกษาค้นคว้าและถกเถียงในประเด็นเพศภาวะกับการพัฒนามีข้อจำกัดเชิงทฤษฎีมาโดยตลอด จริงอยู่ แม้ ส.ป.ป.ลาว จะเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศเข้าสู่กระแสทุนนิยมเสรีนิยมในนามของ “นโยบายจินตนาการใหม่” ตั้งแต่ปีค.ศ. 1986 แต่การซึมซับรับเอากรอบคิดมโนทัศน์และหรือภาษานักสตรีนิยมแนวทางต่างๆ ยังเป็นไปอย่างค่อนข้างยากลำบาก

ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่คุณศึกษาจะนำเสนอต่อไปจึงเป็นการทำความเข้าใจเบื้องต้นว่า ทฤษฎีที่ดีมโนทัศน์ที่ดี ความเข้าใจที่ดี ในเรื่องของประเด็นผู้หญิงกับการพัฒนาบนเวทีระดับนานาชาติมีผลต่อการปรับเปลี่ยนเชิงนโยบายขององค์กรสากลขนาดใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ อันมีผลกระทบต่อการศึกษาค้นคว้าทางด้านสตรีนิยมและการรณรงค์ของขบวนการสตรีสากลมีสาระสำคัญ และมีนัยความสำคัญต่อการพัฒนาใน ส.ป.ป.ลาว โดยเฉพาะประเด็นเรื่องเพศภาวะอย่างไร หรือไม่

1.1.2 พัฒนาการของแนวคิดเรื่องผู้หญิงกับการพัฒนา

นับตั้งแต่การนำเสนอผลงานของ Boserup (1970) เป็นต้นมาประเด็นเรื่องผู้หญิงกับการพัฒนาในความหมายว่า การพูดถึงการพัฒนาหลายๆ และเหมารวมโดยไม่นำประเด็นเพศ/หญิงชายและเพศภาวะเข้ามาเป็นมิติมุมมองสำคัญมิติหนึ่งนั้นทำไม่ได้ เราสามารถจัดลำดับความเป็นมาและสาระของแนวคิดดังกล่าวได้ดังนี้ อนึ่ง การเขียนถึงเรื่องราวต่างๆ ที่ระบุไว้ข้างบนอาจมองได้เช่นกันว่าเป็นการสำรวจย่อๆ เกี่ยวกับข้อถกเถียงเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาจากมิติมุมมองของนักสตรีนิยมแนวทางต่างๆ ซึ่งผู้ศึกษาขออย่าว่า “สตรีนิยม” ประกอบขึ้นด้วยทฤษฎีสตรีนิยมหลายๆ ทฤษฎีซึ่งมีทั้งความเหมือนและความต่าง

ผู้หญิงในการพัฒนา (Women in Development-WID)

นับว่าเป็นมิติมุมมองที่เก่าแก่ที่สุดและยังคงมีอิทธิพลต่อการสตรีนิยมกับการพัฒนาในปัจจุบันอย่างหนักแน่น แนวนี้อ้างอิงหรือยึดโยงอยู่กับทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ดังนั้น แผนการต่างๆ (Programmes) ของการพัฒนาแนว WID โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเน้นที่ค่านิยมต่างๆ ของตะวันตก (เช่น สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค) พร้อมทั้งมุ่งเป้าการทำงานไปที่ปัจเจกชน (Individuals) ในฐานะเป็นตัวที่เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อนึ่ง ทฤษฎีความทันสมัยให้ภาพสังคมจารีตประเพณี (Traditional Societies)ทั้งหลายในฐานะที่เป็นสังคมแบบอำนาจนิยม (Authoritarian) และครอบงำโดยผู้ชาย (Male-dominated) ส่วนสังคมทันสมัยนั้นเป็นสังคมแบบประชาธิปไตยและเท่าเทียม (Egalitarian) ดังนั้น WID จึงปรากฏภาพของการแสดงให้เห็นถึงความละเมิดข้อต่อการกดขี่ (Oppression) ที่ผู้หญิงเผชิญอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้วนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminists) ยอมรับและให้การรับรองโลกทัศน์

แบบนี้ ในทางตรงข้าม ข้อวิพากษ์แนวสตรีนิยมที่ถือกันว่า “ก้าวหน้า” ต่อทฤษฎีความทันสมัยพบว่า WID ยังไม่ชัดเจนในประเด็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีการให้คุณค่าทางเพศภาวะ (Gendered) แฝงอยู่ (เช่น มายาคติ อคติ-ผู้ศึกษา) การบรรยายลักษณะของผู้หญิงโลกที่สามยังมีลักษณะบิดเบือน (Distorted) ซึ่งทำให้เกิดความเสียหาย (Detrimental) ต่อผู้หญิงโลกที่สามอยู่ (Mohanthy, 1991; Scott, 1995 อ้างใน Visvanathan, 1997: 17) เมื่อนำเอาทฤษฎีสตรีนิยมมาวิเคราะห์การพัฒนานักสตรีนิยมจึงเริ่มมองเห็นว่าผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มค้อยโอกาส/ไม่ได้รับผลประโยชน์ จากกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมา ฉะนั้นจึงคิดหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ผู้หญิงไม่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา (Invisibility of Women in Development อีกอย่างหนึ่งคือยกประเด็นการมองไม่เห็นผู้หญิงในการพัฒนาขึ้นมาให้ชัดเจน-ผู้ศึกษา) โดยให้ผู้หญิงท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ (การเข้าสู่ตลาดแรงงาน) และมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาในระดับชุมชนท้องถิ่นต่างๆ มากขึ้น เช่นการเมือง การสาธารณสุข เป็นต้น (สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2551) แนวทางผู้หญิงกับการพัฒนาดังกล่าวทำให้นักสตรีนิยมบางส่วนมองว่าเป็นแนวทางปฏิรูปที่น่าจะยังไม่เพียงพอต่อการปลดปล่อยผู้หญิง อนึ่ง ผู้ศึกษาจะนำเรื่อง WID มานำเสนอให้ละเอียดขึ้นในบทต่อไป

ผู้หญิงและการพัฒนา (Women and Development-WAD)

ดังได้กล่าวแล้วว่า แนวคิดเรื่องผู้หญิงในการพัฒนา (Women in Development) หรือเรียกกันสั้นๆ ว่า WID นั้นผูกพันอยู่กับอุดมการณ์หรือปรัชญาการเมืองตะวันตกที่เรียกกันว่าเสรีนิยม (Liberal Feminists) เมื่อนักสตรีนิยมนำอุดมการณ์ชุดนี้มาใช้เราจึงรู้จักพวกเธอในนามนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminists) หลักคิดของพวกเธอในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้หญิงจึงวางอยู่บนหลักการต่อสู้ผลักดันเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคระหว่างเพศในทุกด้าน วิธีการที่จะได้มาจึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตามระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเสรีนิยม แนวทางดังกล่าวนี้ถูกวิพากษ์จากนักสตรีนิยมแนวทางอื่นๆ โดยเฉพาะในสายสำนักคิดมาร์กซิสต์ที่รู้จักกันในนาม “Marxist Feminism” ว่ามีจุดอ่อนอยู่หลายจุด อย่างไรก็ตามมีผู้เห็นว่าในเชิงวิธีคิดสตรีนิยมเสรีนิยม กับสตรีนิยมมาร์กซิสต์ มีทั้งจุดรวมและจุดต่างทางความคิดเช่น Jaguetle (1982) ตั้งข้อสังเกตว่า นักสตรีนิยมเสรีนิยมกับนักสตรีนิยมมาร์กซิสต์เห็นร่วมกันว่า โครงสร้างต่างๆ ของการผลิตเป็นตัวกำหนดสถานภาพของผู้หญิงที่ต่ำกว่าผู้ชาย แต่นักสตรีนิยมมาร์กซิสต์เห็นว่านักสตรีนิยมเสรีนิยมวิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีเป็นกลไกที่เป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมโดยที่ไม่นำเรื่องหรือปัจจัยดังกล่าวมาพิจารณาผลกระทบที่มีต่อความแตกต่างทางชนชั้นในแบบที่นักสตรีนิยมมาร์กซิสต์ทำ ในงานเขียนของเธอขึ้นนี้จึงเน้นความสำคัญของการยอมรับกันในทฤษฎีสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ว่า งานบ้านที่ไม่มีค่าจ้างของผู้หญิง (Women's Unpaid Domestic Work) และบริการด้านการผลิตซ้ำต่างๆ (Reproductive

Services) การตั้งท้อง การคลอด และการเลี้ยงดูลูกและครอบครัว-ผู้ศึกษา ล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อนายจ้างผู้เป็นชนชั้นนายทุนเพราะผลกำไรทั้งหลายของชนชั้นนี้เกิดจากการจ่ายค่าจ้างให้กับคนงาน (Workers) น้อยกว่ามูลค่าที่แท้จริงของแรงงาน (Labors) (Jaguetle, 1982, อ้างใน Visvanathan, 1997: 21) ในความหมายว่าแรงงานซึ่งเป็นผู้ชายสามารถดำรงความเป็นแรงงานอยู่ได้รุ่มแล้วรุ่มเล่าก็เพราะมีผู้หญิงเป็นผู้ดูแล ทำงานบ้าน ตั้งท้อง คลอดลูก ดูแลลูกให้เติบโตเป็นแรงงานเข้าสู่ตลาดแรงงานต่อไปเรื่อยๆ โดยที่ระบบทุนนิยมไม่ต้องจ่ายเงินค่าจ้างให้กับผู้หญิงเลยนั่นเอง ดังนั้น นักสตรีนิยมแนวทางมาร์กซิสต์จึงไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์เงื่อนไขต่างๆ ทางวัตถุ (Material Conditions) เท่านั้น แต่ให้ความสำคัญต่อการขุดคุ้ยครอบครัวผู้หญิงในทางเพศวิถี (Sexuality) ด้วย (Humm, 1995, Tong, 1995, Donovan, 1992) โดยพื้นที่ของการขุดคุ้ยเกิดทั้งในพื้นที่สาธารณะ (โรงงาน) และพื้นที่ส่วนตัว (บ้าน) และ “ร่างกาย” ของผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ในขั้นนี้อาจสรุปเป็นการชั่วคราวไว้ก่อนว่าคุณูปการของสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ต่อการวิพากษ์การพัฒนากระแสหลักและการพัฒนาแนวทาง WID ยังมีอีกมากมายหลายด้านซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจการพัฒนาโดยมีมิติมุมมองทางด้านชนชั้นและเพศภาวะอย่างมีมิติทางประวัติศาสตร์ กับทั้งยังช่วยให้สามารถทำความเข้าใจการทำเหมืองแร่โดยบริษัทข้ามชาติ (Multinational Corporations) ในประเทศโลกที่สามเช่นในกรณีของ ส.ป.ป.ลาว ได้อย่างวิพากษ์มากขึ้นด้วย ซึ่งผู้ศึกษาจะนำเสนอในบทต่อไป

เพศภาวะกับการพัฒนา (Gender and Development – GAD)

นักสตรีนิยมที่เป็นนักทฤษฎีการพัฒนาหลายคนจัดว่า GAD หรือ เพศภาวะกับการพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาใหญ่แนวที่สาม แนวทางนี้เกิดขึ้นในทศวรรษ 1980 และเป็นภาพตัวแทนของการไหลมารวมกันของมิติมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย (Diverse) ของนักสตรีนิยมทฤษฎี/แนวทางการมองการพัฒนาแนวทาง GAD ได้รับมรดกตกทอดมาจาก “Feminist Activism” หรือ “ปฏิบัติการนิยมของนักสตรีนิยม” ที่ดำเนินไปในฐานะที่เน้นความสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงเช่นเดียวกับความแตกต่างหลากหลายภายในหมู่นักสตรีนิยมแนวทางการมาร์กซิสต์ ที่แม้จะเรียกตนเองว่าเป็นนักสตรีนิยมแนวทางการนี้ แต่พวกเธอจำนวนมากทำทลายแนวทางการคิดที่ว่า การวิเคราะห์ชนชั้นให้ชัดเจนแต่เพียงอย่างเดียวก็สามารถอธิบายสถานะที่ผู้หญิงถูกกดขี่ได้ นักสตรีนิยมแนวสังคมนิยม (Socialist Feminists) ผู้มีบทบาทสูงมากของแนวทางนี้นำเอาบทเรียนต่างๆ ที่ได้รับมาจากความล้มเหลวของ WID ผสมผสานเข้ากับข้อจำกัดต่างๆ ของ WAD สิ่งที่ได้ออกมาคือกรอบการวิเคราะห์ (Analytical Framework) ที่เน้นประเด็นความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ หรือ “Gender Relations” ทั้งในเรื่องพลังแรงงาน (Labor Force) และในพื้นที่หรือปริภูมิของการผลิตซ้ำ (Reproductive Sphere) ในทัศนะของ Kate Young (1992) GAD ไม่เพียงแต่มุ่งความ

สนใจไปที่ “ผู้หญิง” (เช่นเดียวกับ WID และ WAD) เท่านั้น หากจับประเด็นเรื่อง “ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ” หรือ “Gender Relations” มากกว่าการใช้คำหรือมโนทัศน์ “ผู้หญิง” นอกจากนั้น ยังมีทัศนคติการมองผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้ที่มีศักยภาพที่จะสนับสนุนผู้หญิง (Potential Supporters of Women) ด้วย (Visvanathan, 1997: 23)

ผู้ศึกษาขอตั้งข้อสังเกตไว้ตรงนี้ว่า สิ่งใหม่ที่ GAD นำเข้ามาสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์หญิงชายกับการพัฒนาและเรื่องอื่นๆ ที่ทำให้ GAD ต่างจาก WID และ WAD คือมโนทัศน์หรือแนว คิดเรื่อง “เพศภาวะ” (Gender) และ “ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ” (Gender Relations) สารสำคัญที่ผู้ เขียนต้องการเน้นในงานศึกษาชิ้นนี้คือต้องเข้าใจว่า “เพศภาวะ” หรือ “ความเป็นเพศ” นี้ นั้นเป็นภาวะที่ถูกประกอบสร้างขึ้นทางสังคม (Socially Constructed) ไม่ใช่เป็นภาวะตาม “ธรรมชาติ” จึงทำให้ “ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ” เป็น “ความสัมพันธ์ทางสังคม” ซึ่งมีมากมายหลายเรื่อง หลายด้าน หลายมิติและเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) พุคอีกอย่างหนึ่งคือมีพลวัต (Dynamism) ในกรณีของ ส.ป.ป.ลาว ยังคงแปล “Gender” และ “Gender Relations” ว่า “ความสัมพันธ์หญิงชาย” ดังนั้นหากมีการอธิบายว่า “คนเราเกิดมาเป็นหญิงเป็นชายตามธรรมชาติ” ก็ย่อมมีนัยว่า “บทบาทหญิงชาย” เป็นบทบาทที่ “ธรรมชาติ” กำหนด จึงเป็นบทบาทที่ต้องเป็นไปตามนั้น ผันไม่ได้ เปลี่ยนไม่ได้ ตัวอย่าง เช่นถ้ายังเชื่อกันว่า “ธรรมชาติสร้างผู้ชายให้เป็นเพศที่เข้มแข็ง ฉลาดกว่าผู้หญิงดังนั้นผู้ชายจึงมีความเป็นผู้นำ ผู้หญิงเป็นผู้ตาม” วิธีคิดเช่นนี้จึงกลายเป็นปัญหาสำคัญระดับรากฐานที่ผู้ที่ทำงานเรื่องการพัฒนาและทุกเรื่องที่มี “มิติหญิงชาย” จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด ไม่เช่นนั้นจะไม่เข้าใจว่า GAD ต่างจาก WID กับ WAD อย่างไร ดังนั้นหากนำเอา WID WAD และ GAD เข้ามาพิจารณากรณี เฉพาะเช่นการศึกษาเหมืองทอง-ทองแดงเซโปน กับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธ์ทางเพศภาวะก็จะไม่เข้าใจว่า การพัฒนากรอบคิดจาก WID WAD มาเป็น GAD นั้นสามารถอธิบายเรื่องราวต่างๆ เช่นการเปลี่ยนวิธีคิด วิธีวิเคราะห์จาก “บทบาทหญิงชาย” หรือการแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะ (Sex) หรือเพศทางสรีระหรือเพศทางชีววิทยา (ธรรมชาติ) มาสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมบนเพศภาวะ เช่นการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศภาวะในความหมายว่า เป็นการแบ่งงานกันทำตามที่ “สังคม” เป็นผู้สร้างขึ้นมา ไม่ใช่เป็นการทำหน้าที่ต่างกันเพราะธรรมชาติกำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้ หากการศึกษานั้นพบว่าโครงการทำเหมืองเซโปนรับผู้หญิงเข้าทำงานต่างๆ ที่ “สังคม” กำหนดว่าเป็น “งานผู้หญิง” เช่นงานทำความสะอาด งานทำบัญชี ส่วนผู้ชายรับเข้าไปเป็นช่างเทคนิค เราสามารถอธิบายในกรอบของ GAD ได้ว่า โครงการเหมืองเซโปนยังมีวิธีคิดและการเลือกปฏิบัติบนฐานคิดของความเป็นหญิงชายในแบบ WID และ WAD อยู่ยังไม่ก้าวไปถึง GAD เช่นนี้เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้นก็มีผู้เสนอว่า แบบจำลอง (Model) หรือแนวทางการพัฒนาแบบ GAD นำเอาวิธีการมองปัญหาแบบองค์รวม (Holistic Approach) และปฏิบัติต่อการพัฒนาในฐานะเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนซึ่งได้รับอิทธิพลจากพลังต่างๆ ทางการเมืองและสังคม-เศรษฐกิจ ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ ไม่มีที่มาที่ไป Kate Young จึงตอกย้ำว่าการพัฒนาแนวทาง GAD จึงคาดหวังว่ารัฐ ต้องเข้ามา มีบทบาทสำคัญในการจัดแผนการ (Programmes) เพื่อสนับสนุนงานด้านการผลิตซ้ำทางสังคม (Social Reproduction) ตัวอย่างเช่นการดูแลเอาใจใส่อบรมเลี้ยงดูเด็ก พร้อมกันนั้นผู้ที่สนับสนุนหลัก ด้านการพัฒนาแนวทาง GAD ยังตระหนักด้วยว่า ความขัดแย้งต่างๆ ในครัวเรือนเกิดขึ้นทั้งจากการแบ่งแยกต่างๆ บนฐานของเพศภาวะและความแตกต่างระหว่างวัยหรือช่วงอายุ GAD ให้ความสำคัญต่อความต้องการอิสรภาพทางเศรษฐกิจของผู้หญิง คือผู้หญิงไม่ต้องการตกอยู่ในสถานะผู้พึ่งพาทางเศรษฐกิจของผู้ชาย ส่วนในด้านของปฏิบัติการเพื่อให้ผู้หญิงบรรลุเป้าหมายต่างๆ การพัฒนาแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับปฏิบัติการทางการเมืองที่เผยแพร่หลักคตินุทธรวิธีต่างๆ เช่นการจัดตั้งชุมชน (Community Organizing) ปฏิบัติการที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Action) เป็นต้น (Visvanathan, 1997: 23)

อนึ่ง การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาไม่ได้มีแต่เพียงมิติด้านความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่นระหว่างเพศภาวะ ชนชั้นชาติพันธุ์ และช่วงอายุเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากร (Resources) / สิ่งแวดล้อม (Environment) ก็เป็นประเด็นปัญหาใหญ่มากเนื่องจากสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” นั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบหรือเป็นการทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติ) อย่างรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับจนทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมาในหลายๆ ประเทศ และในระดับสากล ส่งผลให้สถาบัน องค์การ และแหล่งทุนด้านการพัฒนาต้องนำประเด็นปัญหาและการแก้ไขความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรมาเป็นเงื่อนไขในการกำหนดทิศทางและให้ทุนสนับสนุนการพัฒนาที่คาดว่าจะนำไปสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) ภายใต้กระแสของ “สิ่งแวดล้อม” ดังกล่าว นักทฤษฎีสตรีนิยมจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญต่อประเด็นนี้อย่างจริงจัง เสนอว่า ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมมีมิติเพศภาวะอยู่อย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้นการพูดถึงและหรือวิเคราะห์การพัฒนาจะละเลยเรื่องนี้ไม่ได้เลย

ผู้หญิง สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (Women, Environment and Development – WED)

การตระหนักของขบวนการผู้หญิงในโลกฝ่ายเหนือในประเด็นสิ่งแวดล้อมเริ่มขึ้นอย่างเป็นระบบเมื่อ ทศวรรษที่ 1970 จากการที่นักสตรีนิยมจำนวนหนึ่งเริ่มสร้างวิถิดคิดว่า การควบคุมของผู้ชายเหนือธรรมชาติและเหนือผู้หญิง ดำเนินมาอย่างควบคู่กันเหมือนเส้นขนาน พวกเธอเหล่านี้ต่อมาเป็นที่รู้จักกันในนาม “Ecofeminists” หรือนักสตรีนิยมแนวนิเวศ พวกเธอได้เผยให้เห็นถึง

การโจมตีทำร้ายสภาวะทางนิเวศ (Ecological Health) ของโลกโดยระบบวิทยาศาสตร์และระบบอุตสาหกรรมที่มีลักษณะ “ชาย” (Masculinist Scientific and Industrial Systems) นักสตรีนิยมร่วมสมัยที่มีชื่อเสียงเช่น Rosi Braidotti, E. Charkiewicz S. Hausler และ S. Wieringa มอง “Ecofeminism” ว่าเป็นเสมือนลำธารสายหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมในภาพรวมกับทั้งยังเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ก้าวหน้าซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชายด้วยจริงอยู่แม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างน่าทึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ แต่พวกเขอประเมินผลกระทบของ “Ecofeminism” ต่อความคิดกระแสหลักเช่นในเรื่องการพัฒนาว่ายังมีค่อนข้างจำกัด (Visvanathan, 1997: 25)

Maria Mies กับ Vandana Shiva (1993) สร้าง “แว่นนักสตรีนิยมแนวนิเวศ” (Ecofeminists Lense) ในการวิเคราะห์การรุกเข้ามามีอำนาจทำลายป่าและระบบการทำไร่ ทำนาของผู้คนในโลกที่สามโดยตลาดโลก (รูปธรรมหนึ่งของการพัฒนา-ผู้ศึกษา) พร้อมกันนั้นก็เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างแนวโน้มที่สร้างความเสียหายดังกล่าวกับการทำมาหากินโดยไม่ทำร้ายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนพื้นเมือง (Visvanathan, 1997: 25) ดังนั้นประเด็นที่น่าสังเกตจึงมีว่า Shiva ไม่ได้สนใจแค่มิติด้านวัตถุของแนวคิดในทางนิเวศวิทยาแบบตะวันตก แต่เธอเชื่อมโยงประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมในอินเดียเข้ากับศาสนาและปรัชญาฮินดู (พราหมณ์) ที่พูดถึงสิ่งที่เรียกว่า “Feminine Principle” หรือ “Prakiti” ในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของชีวิตทุกชีวิต จากนั้นเธอนำเอาหลักการเชิงปรัชญาที่เป็นนามธรรมนี้มาเทียบกับผู้หญิงในชีวิตจริง จากนั้นก็ประกอบสร้าง (Constructs) ความสัมพันธ์ในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมว่าคือสิ่งที่ผู้หญิงมีกับธรรมชาติในความจริงของชนบทอินเดีย โดยเธอถือว่านี่แหละคือรูปธรรมที่มีตัวมีตนจริงๆ ของหลักการ “Feminine Principle” (Braidotti. et al, อ้างใน Visvanathan, 1997: 57) อนึ่งผู้ศึกษาคิดว่า “ผู้หญิง” ในที่นี้ไม่ใช่ “ผู้หญิง” แบบตรงตัวตามคำแต่เป็นภาษาเชิงอุปมาอุปไมยที่ใช้แสดงถึง “Embodiment” (ความมีตัวมีตน) ของปรัชญาว่าด้วยหลักการที่เป็นผู้หญิง (Feminine Principle) ที่มีลักษณะดูแล เอื้อเพื่อเกื้อกูล ไม่ใช่หลักการของอำนาจแบบทำลายล้าง พูดอีกอย่างหนึ่งคือ “หลักการผู้หญิง” และ “ผู้หญิง” ในที่นี้เป็นคำในภาษาที่ใช้ใน “วาทกรรม” ของสตรีนิยมแนวนิเวศนั่นเอง

สิ่งที่ Mies กับ Shiva เห็นตรงกันเกิดจากการแสวงหาหุ่นจำลองหรือแนวทางการพัฒนาทางเลือก เธอทั้งสองสรุปว่า การฟื้นฟูระบบต่างๆ ของการเกษตรกรรมแบบพอเพียงกับการบริโภค (Systems of Subsistence Agriculture) ทั่วทั้งโลกเป็นทางออกในการแก้ปัญหา การทำให้ธรรมชาติกลายเป็นสินค้า (Commoditization of Nature) ก็ดี การทำให้แรงงานผู้หญิงและแรงงานของคนนอกโลกตะวันตกกลายเป็นสินค้าตามหุ่นจำลองการพัฒนาแบบตะวันตกก็ดี ทำให้เกิดการสะสมทุนใน

บรรดาประเทศที่ “พัฒนาแล้ว” ที่ร่ำรวยอยู่แล้ว ส่วนบรรดาประเทศ “กำลังพัฒนา”ทั้งหลายก็กลายเป็นประเทศยากจนไป (Braidotti, et al, อ้างใน Visvanathan, 1997: 57-58)

ผลงานเรื่อง *Staying Alive* (1989) มีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดทิศทางของ WED และวิธีคิดว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาทางเลือก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่องค์กรเอกชน (NGOs) ของโลกฝ่ายเหนือ ขบวนการเคลื่อนไหวและองค์กรการพัฒนาต่างๆ แต่ในบริบทของอินเดียซึ่งเป็นประเทศของเธอเองเธอกลับมีอิทธิพลน้อยมาก เหตุที่เป็นเช่นนั้นน่าจะมีหลายสาเหตุ แต่ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะการที่เธอและ Mies เผยแพร่หุ่นจำลองการเกษตรกรรมแบบยังชีพ (เช่นเดียวกับข้อเสนอเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ในประเทศไทย) นั่นเอง เนื่องจากโจทย์หนึ่งของการพัฒนา คือ การกลับไปสู่เกษตรกรรมยังชีพเพียงอย่างเดียวนั้นจริงอยู่อาจมีหลายแง่มุมที่น่าดึงดูดใจ จะเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้หรือไม่ในสถานการณ์ปัจจุบันที่หลายประเทศมีปัญหาคาความหนาแน่นของประชากรในระดับสูง (Visvanathan, 1997: 58) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ปัญหาการผลิตอาหารไม่พอเพียงกับการเพิ่มขึ้นของประชากรเพียงอย่างเดียวก็อาจทำให้การพัฒนาทางเลือกแนวนี้นี้ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ศึกษานำเรื่องผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อมในแนวทาง WED มาทบทวนอย่างย่อๆ ในที่นี้ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างกรอบคิด การศึกษาเรื่องโครงการทำเหมืองทอง-ทองแดงเซโปน ของผู้ศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ก็เพื่อตรวจสอบว่า การทำเหมืองดังกล่าวที่รัฐบาลได้อ้างว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศลาวตามจินตนาการใหม่ที่ตั้งความหวังว่าจะสามารถลบล้างความยากจนให้หมดไปในปี ค.ศ. 2020 นั้นเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามที่รัฐบาลอ้างหรือไม่ ปัญหาความยากจนจะหมดไปหรือไม่ หรือว่าประเทศ ส.ป.ป.ลาว ก็ยังคงจะเป็นประเทศ “กำลังพัฒนา” ที่ต้องเผชิญกับปัญหาความยากจนต่อไปเรื่อยๆ แต่สถานการณ์โดยรวมอาจเปลี่ยนแปลงเนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพสูญไป แร่ธาตุต่างๆ หมดไป ทั้งไว้แต่ปัญหา ผลกระทบต่างๆต่อผู้คน โดยเฉพาะผู้หญิง การทำเหมืองแร่ทองคำ-ทองแดงที่เซโปนนอกจากน่าจะทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่า เสียแหล่งน้ำ และคุณภาพน้ำ ซึ่งเท่ากับทำให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นฐานทางอาหาร สมุนไพร แหล่งเลี้ยงสัตว์ และเชื้อเพลิงแล้วน่าจะกระทำความเสียหายต่อการทำไร่ทำนาเพื่อยังชีพของชาวบ้านอีกด้วย

นอกจากนั้น การทำเหมืองยังอาจนำมาซึ่งการรุกรานของตลาดและการทำให้ตัวของผู้หญิงและแรงงานของผู้หญิงถูกทำให้กลายเป็นสินค้า พวกเธอต้องตกอยู่ในฐานะพึ่งพาตลาดมากขึ้นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน พวกเธอจะตอบโต้ต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างไร ล้วนแต่เป็นโจทย์ใหญ่ที่ต้องหาคำตอบทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้คงจะไม่สามารถตอบคำถามได้กว้างขวาง แต่ใน

ขณะเดียวกันก็ลึกซึ้งได้อย่างแน่นอน คงเป็นเพียงแค่การศึกษาเบื้องต้น เพื่อนำทางให้เกิดการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบต่อไปในอนาคต

1.2 คำถามการศึกษา

1.2.1 การทำเหมืองโครงการขุดค้นบ่อทองคำและทองแดง เซโปน ส่งผลกระทบอย่างไรต่อท้องถิ่นในบริเวณที่ตั้งเหมืองและบริเวณใกล้เคียง

1.2.2 การทำเหมืองโครงการขุดค้นบ่อทองคำและทองแดง เซโปน เข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้หญิงในท้องถิ่นโดยรอบโครงการได้อย่างไร

1.2.3 “โครงการพัฒนาและพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศภาวะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา

1.3.1 เพื่อศึกษาผลกระทบด้านต่างๆ ของโครงการขุดค้นบ่อทองคำและทองแดง เซโปน ต่อท้องถิ่น

1.3.2 เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้หญิงในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองในโครงการขุดค้นบ่อทองคำและทองแดง เซโปน

1.3.3 เพื่อศึกษาผลกระทบจาก “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศภาวะ

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนา (Development) คือการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างไปในทางที่ดีขึ้น หรือการสร้างสิ่งใหม่ให้เจริญงอกงาม โดยปราศจากหรือส่งผลกระทบต่อบุคคล พื้นที่ สภาพแวดล้อม การดำรงชีวิต สุขภาพ ฯลฯ ในอาณาเขตหรือพื้นที่ใกล้เคียงที่ทำการพัฒนานั้น เพราะการพัฒนาเป็นการสร้างหรือส่งเสริมให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อบุคคลหรือสิ่งที่พัฒนานั้นไปพร้อมๆ กัน มิใช่การสร้างสิ่งหนึ่งแต่ไปทำลายหรือลิดเลือนอีกสิ่งหนึ่งไป

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) คือการพัฒนาที่ทำให้มีความเจริญในด้านต่างๆ ที่คงทน ยาวนาน รักษาสิ่งที่เคยมีให้คงอยู่ในสภาพที่ดีที่สุด และไม่ส่งผลกระทบต่อทั้งบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ในบริเวณพื้นที่ที่พัฒนา ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญคือต้องให้ประโยชน์สูงสุดแก่คนหมู่มาก แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเมิดสิทธิประโยชน์ของคนในท้องถิ่นด้วย

เพศภาวะ (Gender) หมายถึง สภาวะความเป็นเพศที่ไม่ใช่เพศตามสรีระร่างกาย ไม่ใช่เพศตาม “ธรรมชาติ” ในความหมายทางวิทยาศาสตร์ จะเป็นความเป็นเพศตามที่สังคมแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยให้คำอธิบายว่าเป็นเพศนั้นเพศนี้เพราะอย่างนั้นอย่างนี้ เช่นกฎแห่งกรรม ผีป่วน เทวดาส่งมาเกิดและอื่นๆ เช่น ชาย-หญิง จากนั้นก็มีการถ่ายทอดส่งต่อ หรือผลิตซ้ำความเป็นเพศ ตลอดจนสถานภาพและบทบาทต่างๆ อย่างสอดคล้องกับคำอธิบายนั้นๆ ผ่านทางกระบวนการจัดเกลาทางสังคมที่มีต่อทั้งหญิง ชาย และเพศอื่นๆ ผ่านสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม อุดมการณ์ในกระแสโลกาภิวัตน์ ฯลฯ เพื่อกำหนดบทบาท หน้าที่ และสถานะทางสังคมของแต่ละคนในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันไปขึ้นกับบริบทของพื้นที่นั้นๆ แต่ทั้งหมดนี้มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย (Gender Power Relation) เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่หญิงและชายที่ถูกสร้างขึ้นในความหมาย “เพศภาวะ” ให้อยู่ภายใต้กรอบของสังคม วัฒนธรรม การเมือง ฯลฯ เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบหนึ่งซึ่งอาจมาในรูปของความน่ากลัว ความขู่เข็ญ หรือมาในรูปของความละมุนละม่อม อ่อนโยน/อ่อนหวาน คุณแล้วไม่มีลักษณะความกลัว ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งสร้างทางสังคมไม่ใช่ “ความจริง” ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติเพียงแค่อธิบายให้เราค้นพบเท่านั้นเอง ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายดังกล่าวนำไปสู่คติทางเพศภาวะที่ผู้ชายมีต่อผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นทางชาติพันธุ์ เชื้อชาติ และนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ การเลือกปฏิบัตินี้ทำให้ผู้หญิงขาดสิทธิขาดความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางการเมือง ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (แหล่งเงินกู้ ทุน ความรู้และข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ที่ดิน แหล่งน้ำ แหล่งประมง ป่าไม้ แหล่งแร่ เป็นต้น)

1.5 ทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม การคงอยู่และเปลี่ยนแปลงของชุมชน ต่อชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้หญิง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องทบทวนแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสายต่างๆ เพื่อช่วยทำความเข้าใจและวิเคราะห์ผลกระทบของการทำเหมืองที่ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

1.5.1 ลัทธิอาณานิคม (Colonialism)

ลัทธิอาณานิคม (Colonialism) เป็นคำที่อธิบายถึงผลลัพธ์ของความสลับซับซ้อนเกี่ยวกับการควบคุมทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งกำหนดยึดเหนี่ยวให้แก่เมืองขึ้นทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ลัทธิอาณานิคม มาถึงตอนนี้จะต้องได้รับการหยิบมาเพื่อชี้ถึงระบบอาณานิคมในลำดับขั้นตอนหลังนโยบายของนักแผ่ขยายดินแดน (Post-expansionist) โดยความเกี่ยวพันกับการที่มันได้

สถาปนาระบบการควบคุมอันหนึ่งขึ้นมา ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยอำนาจต่างๆของจักรวรรดิเพื่อกดให้เมืองบริวารตกอยู่ในอำนาจบังคับ และดักตวงผลประโยชน์จากเมืองขึ้นต่างๆ

การตีความร่วมกันส่วนใหญ่เกี่ยวกับคำว่า “ลัทธิอาณานิคม” ก็คือ เป็นระบบการคิดคำนวณอันหนึ่งในการดักตวงเอาประโยชน์ทางด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจจากเมืองขึ้นต่างๆ เพื่อไปเพิ่มพูนผลประโยชน์ให้กับประเทศเจ้าอาณานิคมทั้งหลาย ในส่วนของวิธีการนั้นมีการแปรผันไปอย่างหลากหลายเกินกว่าวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผลกระทบที่มีต่อสถานะการพึ่งพาของเมืองขึ้นต่างๆ ไม่ว่า ในการพิจารณาของเราเกี่ยวกับเมืองขึ้นต่างๆ เช่นเดียวกับรัฐมหานครทั้งหลายจะได้รับผลกำไรที่วัดได้มาจากลัทธิอาณานิคมหรือไม่ก็ตาม ข้อแตกต่างที่เด่นชัดอันหนึ่งจะต้องได้รับการอธิบายถึง ระหว่างอาณานิคมการตั้งรกราก และสังคมต่างๆที่ไม่ใช่คนยุโรป ซึ่งได้ถูกคนต่างด้าวเข้ามาควบคุมการปกครอง นอกจากนี้ ลัทธิอาณานิคมในบางระดับ มันหมายความว่าถึงการบีบบังคับ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเกี่ยวกับการปกครองหรือรัฐบาลท้องถิ่น อันนี้รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา และองค์กรทางเศรษฐกิจด้วย ลัทธิอาณานิคมคือประสบการณ์อันเจ็บปวดและสร้างรอยแผลอันหนึ่งขึ้นมา มันไปเปลี่ยนแปลงเส้นทางประวัติศาสตร์ของประเทศอาณานิคม และได้ให้กำเนิดสิ่งที่ได้รับการเรียกขานว่า “ความคิดจิตใจแบบอาณานิคม” (Colonial Mentality) ขึ้น ความสำนึกเกี่ยวกับผู้พ่ายแพ้และความด้อยกว่า สิ่งชดเชยที่ลัทธิอาณานิคมได้นำมาคือเครื่องมือที่ทันสมัย การบริหารจัดการทางการเมืองและสังคมจากประเทศยุโรปที่ก้าวหน้ามาให้กับพวกเขา มีการบริหารจัดการที่ได้รับการปรับปรุง เข้ามาแทนที่อาณาจักรขนาดเล็กหรือชนเผ่าต่างๆที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น สงครามและการค้าทาสที่เกิดขึ้นบ่อยๆได้ถูกทำให้จบสิ้นลง ผลประโยชน์ต่างๆเพื่อสาธารณชนได้รับการสร้างขึ้นมา เงินตราของชาวยุโรปและการธนาคารได้ถูกนำมาใช้ การบริการทางการศึกษาขั้นต้นและบริการทางการแพทย์ได้รับการก่อตั้งและมาตรฐานความเป็นอยู่ต่างๆได้มีการปรับปรุงขึ้น (สรุปจาก การแปลและเรียบเรียง สมเกียรติ ตั้งนโม, บทความลัทธิอาณานิคมโดยสังเขป ประวัติศาสตร์ลัทธิอาณานิคม (David K. Fieldhouse, 2554)

กรณีลาวจะเห็นว่าฝรั่งเศสไม่ได้ให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจในลาวมากนัก แต่การเข้ามาของฝรั่งเศสได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ถึงสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” ในลาวถึงแม้ในความรู้สึกของคนทั่วไปโดยเฉพาะนักประวัติศาสตร์ลาวจะมองว่าการพัฒนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นมีน้อยมาก แต่หลายอย่างเกิดขึ้นในช่วงที่ฝรั่งเศสปกครองลาวนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1893-1945 โดยความเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะมากเกิดในช่วง ค.ศ.1930-1940 อาจกล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเพื่อผลประโยชน์ของชาวฝรั่งเศสเองผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคนลาวจึงเป็นในด้านลบมากกว่าด้านบวกโดยเฉพาะนโยบายการชูดริคยาณี และแรงงานที่ทำให้คนลาวตกอยู่ในภาวะยากจนมากขึ้น

อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงที่ฝรั่งเศสนำเข้ามาในลาวที่เรียกว่า “ความทันสมัย” ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวงและส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน

งานเขียนของสตรีนิยม มักจะชี้ให้เห็นว่าผลกระทบจากขบวนการล่าอาณานิคมและขบวนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประเทศชาตินั้นส่งผลกระทบต่อผู้หญิงและผู้ชายต่างกัน ผู้หญิงในประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมนั้นมักจะถูกละเลยในฐานะที่เป็นวัตถุทางเพศที่ถูกเหยียดหยาม ขณะที่ผู้หญิงที่มาจากประเทศเจ้าอาณานิคมนั้นทำงานรับใช้รัฐบาลของตน ในการทำงานในประเทศเมืองขึ้นของพวกเธอนั้นได้มีส่วนในการเปลี่ยนอุดมการณ์ความเป็นหญิงในประเทศนั้นด้วยในขณะที่ขบวนการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของประเทศนั้น ผู้หญิงมักจะถูกยกขึ้นมาเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมในการต่อต้านอาณานิคม แต่ในขบวนการของการต่อสู้ที่ผู้หญิงกลับไม่ได้อยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เท่าเทียมกับผู้ชาย (Enloe, 2001) สำหรับผู้หญิงลาวเองก็ถูกละเลยจากชาวต่างชาติในฐานะที่เป็นวัตถุทางเพศในช่วงที่ตกเป็นอาณานิคม และยังคงถูกละเลยด้วยตนเองเหยียดหยามผู้หญิงที่ไปยุ่งเกี่ยวกับชาวตะวันตกที่เข้ามาด้วย ต่อมาแม้ว่าในขบวนการต่อสู้จะมีนโยบายที่ชัดเจนสำหรับผู้หญิงแต่ก็เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นเพื่อนำผู้หญิงเข้ามาในขบวนการต่อสู้เท่านั้น ถึงแม้จะดูเหมือนว่าผู้หญิงจะมีโอกาสเข้ามาทำงานมีบทบาทเหมือนกับผู้ชายแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงเข้ามาในฐานะที่เท่าเทียมกับผู้ชาย หรือประเด็นผู้หญิงได้ถูกนำมาพิจารณาอย่างแท้จริง ดังนั้นภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ประชาชนลาวถูกรวบงำและจำกัดสิทธิเสรีภาพทางด้านความคิด ความรู้ และไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ต้องฟังฟังคนอื่นตลอดเวลา โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ และสถานภาพสังคมและคนที่ตกอยู่ในระดับล่างลงไปอีกก็คือผู้หญิงลาว ข้อความที่ผู้ศึกษาจะนำเสนอในลำดับต่อไป เป็นการเพิ่มเติมขยายความเกี่ยวกับกระแสหลักของการพัฒนากับเรื่องผู้หญิง ทั้งในฐานะที่เป็นเพศ และเพศภาวะที่ปรากฏตัวออกมาในองค์กรระดับสากล เช่น องค์กรสหประชาชาติที่ได้กล่าวไปข้างแล้วในตอนต้น ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพว่าแนวคิดการพัฒนาต่างๆ เหล่านั้น มีจุดแข็งจุดอ่อนอย่างไร เมื่อนำมาประยุกต์ใช้จริง (สุติกร พรอมวงสา, 2551).

1.5.2 แนวคิดผู้หญิงในการพัฒนา (Women in Development: WID)

แนวคิดนี้เริ่มขึ้นจากการที่ผู้หญิงเริ่มมองเห็นว่าผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มด้อยโอกาสและไม่ได้รับผลประโยชน์ จากกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมา ฉะนั้นจึงคิดหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ผู้หญิงไม่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา (Invisibility of Women in Development) โดยให้ผู้หญิงท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ (การเข้าสู่ตลาดแรงงาน) และมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาในระดับชุมชนท้องถิ่นต่างๆ มากขึ้น เช่น การเมือง การสาธารณสุข เป็นต้น (สรุปเอกสารประกอบการบรรยายโดยสุชาดา ทวีสิทธิ์, 2551)

เมื่อมีการนำเอาแนวคิดนี้มาใช้ส่งผลให้เกิดผลกระทบมากมายทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ด้านดีคือผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มเป้าหมายตรง (Direct Targets) ที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาทั้งหลาย และยังมีการดึงผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และมีการบูรณาการประเด็นปัญหาของผู้หญิงเข้ามาเป็นงานและโครงการพัฒนา

แต่แนวคิดนี้ก็ยังมียกจำกัดและประเด็นที่ทวิภาคษ์วิจารณ์อยู่มากเช่นกันคือ ภายใต้งบยุทธ์นี้ โครงการพัฒนาผู้หญิงเป็นเพียงโครงการขายขอบที่มีงบประมาณสนับสนุนเล็กน้อย ภายใต้งบโครงการพัฒนาใหญ่ๆ ของรัฐและของแหล่งทุนต่างๆ กล่าวคือ น้อยกว่า 1% ของงบประมาณทั้งหมดที่มุ่งให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นเฉพาะบางเรื่องที่ยังผูกติดอยู่กับบทบาทตามประเพณีของผู้หญิง คือ บทบาทแม่ และภรรยา เช่น เน้นโครงการอนามัยแม่และเด็ก การหาน้ำสะอาด การวางแผนครอบครัว การให้การศึกษเพื่อเพิ่มอัตราการอ่านออกเขียนได้ เน้นเรื่องการส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้าร่วมในตลาดแรงงาน โดยไม่ได้คำนึงถึงว่าแท้จริงแล้วผู้หญิงมีภาระอันหนักอึ้งในทางเศรษฐกิจมาช้านานแล้ว เพียงแต่งานที่ผู้หญิงทำไม่ได้รับการประเมินค่าเป็นต้นทุนเท่านั้นเอง

ที่สำคัญคือมีการมุ่งพัฒนาอาชีพให้ผู้หญิง การส่งเสริมหัตถกรรม เช่น ทอผ้า เย็บปักถักร้อย เป็นการมุ่งเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจให้ผู้หญิง ในขณะที่เดียวกันก็เพิ่มภาระความรับผิดชอบให้ผู้หญิงเป็นสองเท่าคือต้องดูแลทั้งงานในบ้าน และทำงานหารายได้นอกบ้านด้วย (Double Burden) โดยมุ่งหวังให้ผู้หญิงเป็นผู้ให้หรือผู้รับผิดชอบดูแลหลัก (Provider /Nurturer) เรื่องความเป็นอยู่ตลอดจนแสวงหาปัจจัยพื้นฐานให้แก่สมาชิกในครอบครัวเพื่อให้อยู่ดีมีสุข ซึ่งเป็นการผลักภาระให้ผู้หญิงมากเกินไป นอกจากนั้นยังมีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและทำให้ผู้หญิงได้ประโยชน์จากการพัฒนาโดยมุ่งเน้นที่ผู้หญิงเพียงอย่างเดียว (Focus on Women) โดยไม่คำนึงว่าในบริบทและเงื่อนไขการดำเนินชีวิตจริงๆ ของผู้หญิงนั้นมีผู้ชาย (สามี /ผู้นำชุมชน) เกี่ยวข้องอยู่ด้วย และผู้ชายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับการใช้ชีวิต และการตัดสินใจในชีวิตประจำวันของผู้หญิงส่วนใหญ่ และผู้ชายมักเป็นผู้ที่ทำการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงและคนส่วนใหญ่

ในยุคแรกของการพัฒนานั้น การพัฒนา หมายถึงการทำให้ทันสมัยเหมือนอย่างตะวันตก ผ่านการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการเมือง หรือที่เรียกขานกันว่า ทฤษฎีทำให้ทันสมัย ต่อมาพบว่าการพัฒนาเพื่อทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตกนั้นนำปัญหามากมายมาสู่สังคมของประเทศโลกที่สามหรือประเทศด้อยพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาความยากจนในชนบทที่เพิ่มขึ้น และที่สำคัญคือประเทศโลกที่สามต้องพึ่งพิงประเทศตะวันตกในแทบทุกด้านมากยิ่งขึ้น จนนำมาสู่แนวคิดการต่อต้านทฤษฎีการทำให้ทันสมัยในช่วงหลัง (พีระพจน์ รัตนมาลี, 2545 : 64) การพัฒนาเป็นความพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เราสามารถมองการพัฒนาใน 3 ระดับที่สืบเนื่องและเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ

การพัฒนาในระดับประเทศ การพัฒนาในระดับองค์กร และการพัฒนาในระดับบุคคล (วิระวัฒน์ ปิ่นนิทามย์, 2548 : 1)

ผลการพัฒนาที่เน้นเฉพาะในเรื่องของเศรษฐกิจ เกิดผลในทางลบคือ ความเสื่อมโทรมของสังคม และทรัพยากรธรรมชาติ แม้ในทางเศรษฐกิจเองก็เกิดความเหลื่อมล้ำในรายได้และระดับความเจริญที่แตกต่างกันระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท ซึ่งนับวันจะแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น (สมัชชา โยชน์ชัยสา, 2543: 11)

บทบาทของผู้หญิงในการพัฒนาถูกมองข้ามมาหลายทศวรรษ ปัจจุบันเริ่มเป็นที่ยอมรับของประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในงานพัฒนา เช่นในเรื่องการผลิตอาหาร สุขภาพอนามัย สาธารณสุข และโภชนาการ เป็นผู้ประกอบการในเศรษฐกิจนอกระบบ และในด้านการศึกษา องค์กรสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทผู้หญิงในการพัฒนา โดยมีทศวรรษสตรีขององค์กรสหประชาชาติ (พ.ศ. 2519-2528) องค์กรยูเนสโก เป็นผู้ริเริ่มนโยบายผู้หญิงกับการพัฒนา และมีผลให้นโยบายนี้กลายเป็นส่วนสำคัญในการวางแผนความช่วยเหลือของประเทศผู้บริจาคต่าง ๆ เช่น ประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย และ แคนาดา

ผู้หญิงมีบทบาทหลายอย่างในขณะเดียวกัน ผู้หญิงเป็นทั้งแม่เป็นผู้จัดหาสิ่งต่าง ๆ เป็นผู้จัดการในชุมชน แต่ผู้หญิงกลับเข้าถึงการตัดสินใจและทรัพยากรอื่น ๆ ยาก ผู้หญิงมักไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะใช้เป็นหลักประกันในการกู้ยืม อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมที่เห็นว่าผู้หญิงไม่เหมาะสมที่จะทำในบางเรื่องเช่น การมีสิทธิในทรัพย์สิน และที่ดิน การทำงาน การศึกษา และการเข้าไปมีบทบาทที่เป็นทางการในด้านการเมือง วัฒนธรรมนี้เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้หญิงขาดอำนาจในการต่อรอง ผู้หญิงยังถูกมองเป็นวัตถุทางเพศ และถูกกระทำรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ

แม้ว่าจะมีการยอมรับในอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติ ว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ในปี พ.ศ. 2522 แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าในการเคลื่อนไหวทั่วโลก เรื่องสิทธิสตรียังเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชน ขณะที่กฎหมายสิทธิมนุษยชนไม่ยอมรับความเห็นที่ว่า การกระทำของรัฐบาลเป็นเรื่องภายในประเทศ แต่ในเรื่องสิทธิสตรี ยังคงมีความเชื่ออย่างกว้างขวางว่า สิ่งที่ผู้ชายทำเป็นเรื่องภายในบ้านที่คนอื่นไม่ควรไปยุ่งเกี่ยว

นอกจากนี้ นักพัฒนาบางคนก็ได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการพิจารณาเรื่องผู้หญิงอย่างโดดเด่น อีกทั้งสมมุติฐานบางอย่างที่เป็นพื้นฐานของวิธีการในการแก้ปัญหาความยากจนและด้านสวัสดิการ เป็นสมมุติฐานที่มีปัญหา เช่น สมมุติฐานว่า ผู้หญิงเป็นผู้รับการพัฒนาที่เฉื่อยชา บทบาทหลักทางสังคมของผู้หญิงคือเป็นแม่ และเลี้ยงดูลูก ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว และมีการแบ่งบทบาทในการทำงานของผู้หญิงและผู้ชายอย่างค่อนข้างตายตัว

ความไม่พึงพอใจในสมมติฐานเหล่านี้ ได้นำไปสู่วิธีการพัฒนาแบบใหม่ที่มีมองเห็นในข้อเท็จจริงว่า ผู้ชายมีอำนาจมาก และผู้หญิงมีน้อยเกินไป และควรจะสร้างสมดุลระหว่างเพศในการพัฒนา แต่ความคิดนี้ยังไม่ซึมซับเข้าไปในแผนงานพัฒนากระแสหลัก (สุจิต สุชะ และ สุธีรา ทอมสัน: 2535)

แนวคิดนี้ได้รับแนวความคิดมาจากแนวคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยม โดยมีแนวความคิดเชื่อในความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย หากใช้แนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยมวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเพื่อให้เกิดความทันสมัยกระแสหลักที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว จะพบว่า การที่ผู้หญิงถูกปิดกั้นไม่ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงไม่ได้รับผลกระทบทางบวกจากการพัฒนา นั่นคือผลของการพัฒนาไม่ได้วางอยู่บนความเสมอภาคระหว่างชายหญิง (ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 66)

สำหรับแนวคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยมนั้น มีฐานมาจากแนวคิดเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ที่เป็นปัจเจกที่สามารถเข้าถึงเหตุผลและสามารถพัฒนาความสามารถของตัวเองได้เท่าเทียมกัน สำหรับสตรีนิยมเสรีนิยมเชื่อว่าโดย “ธรรมชาติ” ผู้หญิงเองก็สามารถพัฒนาความมีเหตุผล และความสามารถของตัวเองได้เท่าเทียมกับผู้ชายแต่เนื่องจากความเชื่อในสังคมที่ปลูกฝังผ่านความเชื่อ จารีต ประเพณีต่างๆ ที่จำกัดผู้หญิงให้อยู่แต่เพียงในบ้าน ทำให้ผู้หญิงไม่มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้ทั้ง Mary Wollstonecraft และ John Stuart Mill ต่างเชื่อว่าการศึกษจะช่วยผู้หญิงพัฒนาตัวเองได้ และการที่ผู้หญิงพัฒนาตัวเองได้นั้นไม่ได้มีผลดีต่อเพียงผู้หญิงเท่านั้นแต่ยังเป็นผลดีต่อสังคมโดยรวมอีกด้วย (John Stuart Mill, 1997, and Rosemary Tong, 1989) สิ่งที่สตรีนิยมสายเสรีนิยมเรียกร้องก็คือ ความเสมอภาคทางเพศ และการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะแทนที่จะต้องถูกจำกัดอยู่เพียงแต่ในบ้าน ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถทำได้ด้วยการแก้ไขกฎหมายที่มีอคติและเลือกปฏิบัติทางเพศ (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2539 อ้างใน ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 67)

แนวคิดนี้ถูกวิพากษ์ว่าเป็นการมองผู้หญิงเป็นฝ่ายรับผลประโยชน์การพัฒนาอย่างเดียว และเน้นที่ตัวผู้หญิงในฐานะของปัจเจกโดยไม่ได้ตั้งคำถามกับความเป็นรองของผู้หญิง ไม่ได้ตั้งคำถามกับอำนาจของผู้ชายที่มีโครงสร้างใหญ่มารองรับหรือผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียม และไม่ได้มองว่าความสัมพันธ์ทางเพศนั้น เป็นสาเหตุของความยากจนของผู้หญิง (Naila Kabeer, 1994) การพัฒนาแนวนี้ มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจกับการที่ผู้หญิงถูกเอาเปรียบจากงานการผลิตเท่านั้นแต่ไม่ได้ให้ความสนใจการเอาเปรียบผู้หญิงในงานการผลิตซ้ำของผู้หญิงเลย (Peet and Harwict, 1999) ขั้วรายการเรียกร้องให้เห็นความสำคัญของการผลิตซ้ำและเรียกร้องให้มี โครงการเฉพาะยังถูกวิพากษ์ว่ายอมรับบทบาทอย่างที่เป็นอยู่นอกจากนี้ยังเป็นการยอมรับกับเป้าหมายการพัฒนา

เศรษฐกิจที่เป็นอยู่โดยไม่ได้มองถึงการเอาเปรียบของระบบทุน โครงการพัฒนาแบบผู้หญิงกับการพัฒนาในองค์กรพัฒนาใหญ่ๆ นั้น มีขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมระบบทุนนิยม นอกจากนี้ยังถูกวิจารณ์ในเรื่องของความเป็นพี่เป็นน้อง (Sisterhood) ที่เหมือนกันของผู้หญิง ถึงแม้ว่าจะมีการยอมรับว่า บทบาทของผู้หญิงนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม แต่การวิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงในแต่ละวัฒนธรรมนั้น กลับอิงอยู่บนสมมติฐานอันเดียวกันที่ว่าผู้หญิงนั้นถูกกีดกันออกจากระบบตลาด และเป็นหน้าที่ของผู้หญิงโลกตะวันตกที่ต้องให้ความช่วยเหลือกับประเทศโลกที่สามที่ขาดโอกาส โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของผู้หญิงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้น เชื้อชาติ วัฒนธรรม ฯลฯ (ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 68-69)

1.5.3 แนวคิดผู้หญิงและการพัฒนา (Women and Development: WAD)

แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากทั้งสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminist) ที่วิพากษ์ทุนนิยมว่าทำงานควบคู่ไปกับระบบปิตาธิปไตยที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย ส่วนสตรีนิยมสายรากเหง้า (Radical Feminist) ซึ่งให้เห็นประเด็นเกี่ยวกับความรุนแรงของผู้ชายผ่านกระบวนการพัฒนาในฐานะที่เป็นความรุนแรงทางโครงสร้างอย่างหนึ่ง ในการสร้างภาพความเป็นผู้หญิง และควบคุมตามความต้องการของผู้ชาย (Dandekar, 1998 อ้างใน ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 69)

แนวการพัฒนาแบบนี้มองว่าผู้หญิงนั้นมีบทบาทในการพัฒนามาตลอด ทั้งในด้านการพัฒนาแบบทุนนิยมนั้นทำให้ผู้หญิงถูกกดขี่จากระบบทุนนิยมมากขึ้น เช่นการเป็นแรงงานราคาถูกของสังคมอุตสาหกรรม นอกจากนี้แนวคิดผู้หญิงกับการพัฒนา ยังให้ความสำคัญกับงานด้านการผลิตซ้ำของผู้หญิงอีกด้วย โดยมองว่างานของผู้หญิงในการผลิตซ้ำนั้นต่างก็มีคุณค่าในการสร้างความร่ำรวยให้กับทุนนิยมเหมือนกัน แต่ผู้หญิงเองกลับไม่ได้รับการตอบแทนในส่วนนี้เลย นอกจากนี้ยังมองว่าการแบ่งงานกันทำในระบบทุนนิยมสมัยใหม่ที่มีผู้ชำนาญการด้านใดด้านหนึ่งอย่างเดียวนั้นเกิดจากระบบโครงสร้างที่มีฝ่ายหนึ่งกดขี่อีกฝ่ายหนึ่ง เช่นจากผู้ชายกดขี่ผู้หญิง จากนายทุนกดขี่กรรมกร จากชาวต่างชาติกดขี่คนท้องถิ่น (Peet and Harwick, 1999) ผู้หญิงกับการพัฒนาสิ่งที่จะวิจารณ์มองโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และความไม่เท่าเทียมทั้งระหว่างเพศและชนชั้นด้วย

นอกจากนั้นยังมองว่าการนำผู้หญิงเข้าไปผสมผสานกับโครงการพัฒนาโดยทั่วไปอย่าง ที่นักคิดแนวผู้หญิงในการพัฒนาเสนอนั้น ไม่เพียงพอเพราะการพัฒนาดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะถูกรอบงำจากแนวคิดปิตาธิปไตยเนื่องจากไม่ได้พยายามปรับโครงสร้างที่มีการกดขี่ผู้หญิงแต่อย่างใด (Connolly, Li, MacDonald, and Parpart, 2000 อ้างใน ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 71)

สำหรับประเด็นการให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และการบูรณาการเอา ปัญหาและประเด็นของผู้หญิงเข้ามาเป็นโครงการพัฒนาไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้หญิงได้รับ ประโยชน์จากการพัฒนา เพราะเมื่อมองแล้วเห็นว่า WID ล้มเหลวเพราะยังร่วมมือกับระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) อยู่ และระบบทุนนิยมในการเอารัดเอาเปรียบประชากรของประเทศโลกที่สาม รวมทั้งประชากรยากจนทั้งหญิงและชาย จึงได้มีการเสนอว่าการพัฒนาควรต้องอยู่นอกกรอบ โครงสร้างแบบปิตาธิปไตย และระบบทุนนิยม และที่สำคัญที่สุดคือต้องเน้นผู้หญิงเป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนา (Women-centered Project) เน้นความสำคัญของวัฒนธรรมของผู้หญิงตามแนวทาง ของสตรีนิยมสายวัฒนธรรมหญิง (Cultural Feminism) และยังเสนอให้เน้นการพัฒนาที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเอง (Self-reliant Development) แต่ WAD ยังมีข้อจำกัดและประเด็นที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ใน ด้านกลยุทธ์การพัฒนาเชิงรูปธรรมในแนวทาง WAD ยังเห็นน้อยหรือทำได้จริงน้อย เพราะยังคงมุ่ง ที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้หญิงให้ดีขึ้นโดยยังเน้นที่ตัวผู้หญิงอย่างเดียว โดยไม่มองเงื่อนไขและ บริบททางสังคมที่ว่าผู้ชายมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาผู้หญิงทั้งในระดับครัวเรือน และระดับ ชุมชน ส่วนใหญ่แล้ว WAD ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของ WID ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว จึงไม่ ค่อยมีความโดดเด่นในแง่ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2551)

ในกระบวนการพัฒนาเท่าที่ผ่านมาและกำลังเป็นอยู่ในสังคมไม่ค่อยเปิดโอกาสแก่ ผู้หญิงได้มีส่วนร่วม หรือถึงแม้จะมีแต่ก็ไม่ถูกมองว่าเป็นคนสำคัญ การทำงานของผู้หญิงมักจะถูก ละเลย แม้กระทั่งการได้รับผลกระทบ เนื่องจากเชื่อตามแนวทาง WED ว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติมากกว่าผู้ชาย ดังนั้นเมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบตลาดที่เน้นแต่วัตถุ กำไร หา ผลประโยชน์มากขึ้น จึงเกิดมีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้หญิงจึงมีโอกาสได้รับผลกระทบจาก การพัฒนาแบบนี้เป็นอันดับแรก

ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้สรุปว่า การพัฒนาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าเป็นกระบวนการที่มีปัญหา ทั้งในแง่ผลประโยชน์ที่บ่อยครั้งก็ไม่ได้เกิดขึ้นตามที่คาดหวัง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องของการกระจาย ผลประโยชน์และผล กระทบทางลบที่ไม่เท่าเทียมด้วย ซึ่งปัญหานั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพราะผู้หญิงมี หรือไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าการพัฒนานั้นไม่ได้มีแนวคิดที่จะรักษาความยั่งยืน ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการแยกทรัพยากรออกจากผู้หญิง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความจำเป็นใน การใช้ทรัพยากรมากที่สุด (ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 31)

1.5.4 เพศภาวะและการพัฒนา (Gender and Development: GAD)

เพศภาวะและการพัฒนาหรือเป็นที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า Empowerment Approach พัฒนาขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1990s เพื่อแก้ไขจุดบกพร่องและข้อจำกัดของ WID และ WAD ในช่วง

ที่มีการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องผู้หญิงครั้งที่ 2 คือ ปี ค.ศ. 1985 มีการทบทวนบทบาทของผู้หญิงในแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาเนื่องจากพบว่าโครงการพัฒนาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้หญิงที่ผ่านมายังส่งผลกระทบด้านบวกต่อผู้หญิงน้อยมาก และพบว่าภาวะความยากจนของผู้หญิงในประเทศกำลังพัฒนากลับมีเพิ่มมากขึ้น (Feminization of Poverty) ในระยะที่ประกาศให้เป็น The UN Decade for Women (1970-1979) ดังนั้นจึงเกิดการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาผู้หญิง และนักวิชาการ โดยเฉพาะที่อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ได้มีการคิดค้นแนวทางการพัฒนาใหม่เพื่อที่จะตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิงในโลกที่ 3 มากขึ้น โดยเริ่มจากประเทศฟิลิปปินส์ เป็นประเทศแรกในโลกและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่นำแนวทางนี้มาใช้ในการพัฒนา นอกจากนั้น รัฐบาลยังมีการแต่งตั้ง The National Commission on Role of Filipino Women มีนักวิชาการ NGOs เข้าร่วมทำงานกับเจ้าหน้าที่รัฐ และมีการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยเรื่องเพศภาวะขึ้นมา (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2551)

นักพัฒนาสตรีนิยมแนวเพศภาวะกับการพัฒนานั้น ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายมากกว่าจะให้ความสำคัญแก่เรื่องผู้หญิงเท่านั้น แนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนามองผู้หญิงว่าไม่ได้ถูกแบ่งเป็นกลุ่มเพียงแค่ชนชั้นเหมือนดังในแนวคิดแบบผู้หญิงกับการพัฒนาแต่มองว่าผู้หญิงมีความแตกต่างในเรื่องของชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ อีกด้วย ในแต่ละความแตกต่างนี้ สร้างความเป็นผู้หญิงและความสัมพันธ์หญิงชายที่แตกต่างกัน รวมไปถึงการกำหนดบทบาท และสถานภาพของผู้หญิงที่แตกต่างกันตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมด้วย นอกจากนั้นแนวคิดแบบเพศภาวะกับการพัฒนาเน้นที่ความสัมพันธ์หญิงชายที่ไม่ใช่แค่หญิงกับชายเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงว่าความสัมพันธ์นั้นตั้งอยู่ตรงไหนของสังคม และมองความสัมพันธ์หญิงชายภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศนั้นด้วย ผู้หญิงถูกมองในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มองว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับสังคมมากที่สุดและในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มองว่าผู้ชายทุกคนใช้อำนาจเหนือผู้หญิงอยู่ตลอดเวลา(ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 74) อนึ่ง คำว่า “หญิงชาย” ในที่นี้หมายถึง “เพศภาวะ” หรือ “Gender” ซึ่งเป็นการประกอบสร้างทางสังคมดังที่นิยามไว้แล้วในตอนต้น

จากแนวคิดเรื่องเพศภาวะและการพัฒนาของ Kate Young ที่เน้นว่ามุมมองเพศภาวะจะทำให้เกิดความสมดุลในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาไปสู่คนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องในสังคม แสดงให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกับความคิดของ Maytinee Bhongsvej ที่ว่า “เมื่อขาดความตระหนักรู้เรื่องเพศภาวะ ก็จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นการขัดขวางการพัฒนา” (Maytinee Bhongsvej, 2004: 5) เพราะ “เพศภาวะและการพัฒนาเป็นการสร้างและกระบวนการของความก้าวหน้าที่จะพัฒนาจากประสบการณ์และมุมมองของผู้หญิง นี่เป็นส่วนหนึ่งของงานใหญ่ๆ ในการคิดค้นรูปแบบของการ

พัฒนาที่เป็นตัวเลือกสำหรับโลกทัศน์ที่เคลื่อนไหวไปไกลถึงการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ เพื่อบูรณาการเรื่องสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืน และคุณภาพ (ส่วนบุคคล ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม) เข้าไปในการนิยามเรื่องการพัฒนา” (Marilee Karl, 1995: 102)

แนวคิดเพศภาวะและการพัฒนานี้มีแนวทางที่จะเปลี่ยนการพัฒนาที่มุ่งที่ผู้หญิงมาสู่การเน้นที่เพศภาวะ หรือเพศภาวะ โดยมีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างหญิงชายในด้านสังคม-วัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย และโอกาสในการได้รับประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนาที่แตกต่างกันระหว่างหญิงชายทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และระดับประเทศ ซึ่งนักวิชาการและนักพัฒนาเริ่มตระหนักแล้วว่าปัญหาการพัฒนาที่แท้จริงในอดีตที่ไม่ได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้หญิงนั้นเป็นปัญหาเรื่องความแตกต่างที่มีระหว่างหญิงชาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการประกอบสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม การที่จะไปเน้นการพัฒนาที่มุ่งให้ผู้หญิงเป็นศูนย์กลางอย่างเดียวคงไม่เพียงพอที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้หญิง และไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้หญิงได้รับประโยชน์จากการพัฒนา นอกจากนั้นนักพัฒนายังค้นพบและตระหนักอีกว่า ปัญหาความแตกต่างทางเพศระหว่างหญิงชายมีสาเหตุมาจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างสองเพศ ที่ถูกวัฒนธรรมและสังคมกำหนดหรือหล่อหลอมอีกด้วย

นอกจากนั้น Shiva ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “การพัฒนานั้นต้องเป็น การพัฒนาอย่างยั่งยืน” แต่เราจะยังไม่สามารถเข้าใจได้จนกว่าเราจะเข้าใจว่าการเจริญเติบโตคือส่วนหนึ่งของการพัฒนา การพัฒนาในอรรถาธิบายของสถาบันสากลคือหัวข้อหนึ่งที่อยู่นอกระเบียบวาระการประชุม ดังนั้น ในช่วงทศวรรษ 1990 ผู้หญิงจึงกลายเป็นจุดรวมของแผนการพัฒนาเพียงเพื่อเป็น “การสืบเนื่องกระบวนการของลัทธิล่าอาณานิคม” เมื่อไม่กี่ปีมานี้ โครงการพัฒนาส่วนมากได้หันเป้าหมายมาที่ชุมชนดั้งเดิม” (Susan Hawthorne, 2002: 151) เพราะต้องการอาศัยการพัฒนาพื้นที่นั้นๆ และชุมชนไปพร้อมๆ กันบนฐานของความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักสตรีนิยมแนวสิ่งแวดล้อม และแนวสตรีนิยมโลกที่สามเชื่อว่าจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ด้วยความตระหนักนี้ GAD จึงค่อยๆ เข้ามาแทนที่ WID โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการประกอบสร้างบทบาทหญิงชายและความสัมพันธ์ทางเพศในแต่ละวัฒนธรรม พร้อมกับมองว่าบทบาททางเพศเป็นบทบาทที่ประกอบสร้าง ไม่ได้เป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างหรือกำหนดมา และเห็นว่าความด้อยกว่าของบทบาทและสถานภาพที่ด้อยกว่าของผู้หญิงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ จึงพยายามส่งเสริมสนับสนุนนโยบายที่มุ่งเปลี่ยนแปลงหน้าที่และบทบาททางเพศภาวะในแต่ละวัฒนธรรม โดยเน้นทำ Gender Analysis คือกระบวนการวิเคราะห์ที่พิจารณาถึงผลกระทบของโครงการพัฒนาที่อาจมีต่อผู้หญิงและผู้ชาย และที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมที่จะส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายในฐานะที่เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ในที่สุด

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์ใน Gender Analysis ได้แก่ การแบ่งงานกันทำตามเพศ การเข้าถึง และการควบคุมทรัพยากร และอำนาจความสามารถในการตัดสินใจ การใช้เวลาในชีวิตประจำวัน การทำงานที่ไม่ได้รับค่าจ้าง ความรุนแรงต่อผู้หญิง ซึ่งการเก็บข้อมูลและเสนอข้อมูลสถิติตัวเลขแบบจำแนกเพศเพื่อชี้ให้เห็นสถานภาพที่แตกต่างของหญิงชายด้านต่างๆ โดยมีการจัดอบรม Gender Training และ Gender Analysis อย่างกว้างขวางในประเทศต่างๆ เพื่อให้ความรู้และวิธีคิดด้านนี้แก่นักวางแผนพัฒนาของแต่ละประเทศ เช่น นักเศรษฐศาสตร์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ นี่ คือ การมุ่งหวังให้นโยบายการพัฒนาของรัฐตอบสนองและตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิง และปัญหาของผู้หญิง ซึ่งจะส่งผลต่อการลดหรือแก้ปัญหาความยากจนได้ในที่สุดโดยมุ่งใช้วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีความไวต่อเรื่องความแตกต่างระหว่างหญิงชาย และส่งเสริมความสัมพันธ์หญิงชายที่เท่าเทียม

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นของแนวคิดเพศภาวะและการพัฒนามือยูวี่ ที่ผ่านมาของการใช้แนวทางนี้ในการพัฒนา พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในความก้าวหน้าของผู้หญิงในทางบวกมากขึ้น เช่น มีความพยายามที่จะจัดคนบนธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของผู้หญิงในหลายสังคมให้หมดไปหรือผ่อนคลายเป็นบางลงไป เพื่อเปิดทางให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการพัฒนา และทำให้การพัฒนาได้นำความก้าวหน้าและผลประโยชน์มาสู่ผู้หญิงให้มากที่สุดอย่างแท้จริง

ส่วนวิธีการแบบผู้หญิงกับการพัฒนานั้น ถึงแม้จะเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างหญิง ชาย และมองปัญหาในระดับโครงสร้างคือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแต่วิธีการมองผู้หญิงยังคงมองในลักษณะที่ผู้หญิงเป็นเหยื่อของการพัฒนา ส่วนในวิธีการของผู้หญิง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนานั้น ถึงแม้จะให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะผู้ที่มีความรู้ในการจัดการธรรมชาติแต่ก็เน้นที่บทบาทของผู้หญิงในฐานะของผู้ดูแล (Care-taker) อย่างไรก็ตามวิธีนี้เป็นวิธีการที่เริ่มมาจากประสบการณ์ตรงผู้หญิงในโลกที่สาม ซึ่งต่างจากวิธีการอื่นที่เริ่มมาจากมุมมองของผู้หญิงจากตะวันตก (กุมิวิไล ศิริพลเดช, 2550: 75-76)

ในทางปฏิบัติในหลายๆ ประเทศและหลายกรณี พบว่า GAD ยังไม่ได้รับการนำมาสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง เพราะขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยยังใช้แนวทาง WAD และ WID อยู่แต่เรียกชื่อเป็น GAD แต่ในนาม สาเหตุหนึ่งมาจากประเด็นเรื่อง gender ยังคงเป็นประเด็นที่ถูกตีความว่าเป็นเรื่องของผู้หญิงเพียงอย่างเดียว และต้องมุ่งการทำงานพัฒนากับผู้หญิงเท่านั้น โดยไม่ได้วิเคราะห์ระบบ โครงสร้างสังคมทั้งระบบที่ต้องทำให้ผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมและเห็นความสำคัญของบทบาทตัวเองในแนวทางการพัฒนาแบบ GAD ฉะนั้นการวิเคราะห์ความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ประเพณี วัฒนธรรมที่หล่อหลอมระบบความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายก็มักถูกละเลยในทาง

ปฏิบัติ (สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2551) หนึ่งจะต้องเข้าใจว่า บรรดาความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ประเพณี วัฒนธรรม และการหล่อหลอมระบบความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่ว่าเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมของสังคมชายเป็นใหญ่ซึ่งจำเป็นต้องถูก “รื้อถอน” แล้ว “สร้างใหม่”

แนวทาง GAD ที่นำไปใช้ในการพัฒนาที่ว่่านี พบว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความก้าวหน้าของผู้หญิงในทางบวกมากขึ้น เช่น มีความพยายามจัดชนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผู้หญิงในสังคมต่างๆ ให้หมดไปหรือผ่อนคลายเบาลง เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาและทำให้ผู้หญิงได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้มีจุดยืนทางทฤษฎีสตรีนิยมว่าชนบธรรมเนียม ความเชื่อจารีตประเพณีต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างทางสังคมของแต่ละยุคสมัย ต่างพื้นที่ (Time and Space) เมื่อเวลาและสถานที่เปลี่ยนไปสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นก็สามารถถูกรื้อถอนและสร้างใหม่ได้

นอกจากแนวคิดสำคัญสามอย่างที่ได้นำเสนอในข้างต้นแล้ว ในตอนหลัง ก็ได้เกิดมีแนวความคิดเรื่องผู้หญิงและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหลังทศวรรษ 1980s ที่นักสตรีนิยมกลุ่มต่าง ๆ ได้หันไปสนใจในประเด็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้หญิงสิ่งแวดล้อมที่เริ่มต้นจากความคิดของสตรีนิยมแนวนิวส์ (Eco-feminism) และผสมผสานของสตรีนิยมสายต่างๆ เช่น สตรีนิยมสายเสรีนิยม สตรีนิยมสายสังคมนิยม และสตรีนิยมแนววัฒนธรรมเป็นต้น (มณีวอน หลวงสมบัติ, 2554: 28) เรื่องนี้ผู้ศึกษาได้กล่าวถึงไปบ้างแล้วในตอนต้นๆ ในเรื่องของ WED

1.6 ทุนนิยมชายขอบ (Periphery Capitalism)

ถึงแม้ ส.ป.ป ลาวจะได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่เรียกตัวเองว่า “ประชาธิปไตย” แต่เพราะภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำลง และภาวะที่ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศให้เท่าทันประเทศอื่นๆ ในโลก ลาวจึงได้อาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่มากพอสมควร และเป็นที่ต้องการของตลาดโลกด้วย โดยเฉพาะป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร ที่ดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก และที่สำคัญ อีกอย่างหนึ่งคือ “แร่” หมายความว่าจากข้อความด้านบนลาวสามารถเป็นทั้งประเทศที่เหมาะสมแก่การลงทุนทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เน้นอนว่าการลงทุนทุกอย่างนั้นต้องมีผู้ตัดสินใจให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนนั้นต้องขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณ ของรัฐบาลอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าลาวเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น ลาวจะเป็นผู้ที่มิอำนาจเหนือผู้ลงทุนเพราะลาวยังต้องได้อาศัยเงินลงทุนและเทคโนโลยีจากประเทศผู้ลงทุนอยู่ดี แสดงว่าลาวเป็นแค่พื้นที่แห่งโอกาสในการของผู้ลงทุน

เนื่องจากลาวยังมีระบบการเมืองแบบเผด็จการและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างมาก กฎหมายและสิ่งต่างๆ จึงมีความลดหย่อนไม่เคร่งครัดเท่าที่ควรอิงตามความเหมาะสมของแต่ละ

กรณีไป แต่ท้ายที่สุดแล้วการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครองบริหาร เศรษฐกิจ ฯลฯ ที่เกี่ยวกับเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศก็ยังเป็นของคนกลุ่มน้อยหรือรัฐบาลนั่นเอง เพราะว่า “รัฐบาลที่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จมีความรู้ยาวนานที่จะควบคุมข้อมูลข่าวสาร และความรู้ซึ่งเป็นหนึ่งในหัวใจของเครื่องมือสำหรับรักษาอำนาจไว้ คงไว้ซึ่งความแน่วแน่นในการผูกขาดทางการค้าของสื่อและการควบคุมเหนือศิลปะของพวกเขา การควบคุมนี้ยังคงมีตัวตนจริงๆ ในสถานที่จีน เวียดนาม และลาว แม้จะมีการปล่อยตลาดให้เป็นอิสระบางส่วน เป็นการยากที่จะทำให้พวกเขามีความปรองดองกันเพื่อทำให้คนในเศรษฐกิจตลาดมีความเข้าใจและไว้วางใจในข่าวเรื่องราคาและสินค้า ให้อำนาจ “ตลาดเสรี” ที่แท้จริงอยู่ล้าหลังเพื่อปล่อยให้ลำดับทางการเมืองมีความเสรีอย่างเต็มที่” (Grant Evans & Friends, 2000: 14)

พอมาดัง “ช่วงปลายทศวรรษ 1970 และต้นทศวรรษ 1980 ระดับของงานร่วมมือเสรีไม่เป็นที่พอใจเท่าที่ควร แต่ในทศวรรษต่อมาลำดับของการพัฒนาสากลและท้องถิ่นได้วางรากฐานเพื่อสี่เหลี่ยมแม่น้ำของดอนบน” (Evans & Friends, 2000: 126) เพื่อบรรลุนิยามความต้องการที่จะเปิดประเทศให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน และเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกับบรรดาประเทศเพื่อนบ้านนั้น “การเปิดชายแดนประเทศระหว่างจีนและแผ่นดินผืนใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เพียงแต่พัวพันถึงการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมอย่างเช่นความเปลี่ยนแปลงส่วนสำคัญของชนเผ่าตามแนวชายแดน” (Evans & Friends, 2000: 126) ซึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลและประชาชนทุกคนก็ต้องได้พยายามปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์นั้นๆ

การขยายตัวของทุนนิยมศูนย์กลางไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการเปิดประเทศในระดับภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเปิดประเทศต้อนรับคนต่างชาติที่มาจากทั่วโลกเข้ามาลงทุนในประเทศด้วย ซึ่งการลงทุนแต่ละครั้งนั้นรัฐบาลจะเป็นคนตัดสินใจ และสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือการที่คนท้องถิ่นหรือเจ้าของประเทศนั้น จะได้รับความเสียเปรียบในบางเรื่องโดยเฉพาะการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติบางส่วนไปเหมือนที่ Amin กล่าวไว้ว่า “ประเทศทุนนิยมชายขอบบางประเทศประเทศผลิตน้ำมันและแร่ และบางประเทศที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจไร้ส่วน” (Samir Amin, 1976: 207) ซึ่งกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาของการลงทุนไปแล้วดังคำพูดที่ว่า “การลงทุนต่างประเทศ เงื่อนไขต่างๆ สำหรับสถานะการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งก็คือการผลิตซ้ำความด้อยพัฒนา ค่อยๆ ถูกรวบรวมเข้ามา การบิดเบือนความสัมพันธ์ของสังคมเกษตรก่อนยุคทุนนิยม และการทำลายงานหัตถกรรมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะชนบทให้เป็นลักษณะเมืองโดยปราศจากการทำให้เป็นอุตสาหกรรม แรงงานราคาถูกและความเข้มข้นของทุนนิยมส่งเสริมให้ทุนต่างชาติเข้ามาตั้งภาคการผลิตที่ทันสมัยในพื้นที่รอบๆ โดยผลิตเพื่อส่งออก” (Amin อ้างแล้ว, 1976: 206)

นอกจากนั้น Amin ยังได้เน้นย้ำอำนาจของทุนนิยมชายขอบซึ่งนำไปถึงความไม่เท่าเทียมกันอีกว่า “ความรู้ความเชี่ยวชาญระหว่างประเทศ (International Specialization) ที่ไม่เท่าเทียมกันถูกบิดเบือนโดยการพัฒนาของ ประเทศชายขอบ (The Periphery) ในด้านต่างๆ การบิดเบือนในเรื่องการส่งออกเป็นกิจกรรมที่สำคัญ ไม่ได้เป็นผลจากการขาดแคลนสินค้าของตลาดภายในประเทศ (Home Market) แต่เกิดจากการเพิ่มผลผลิต (Productivity) ที่เหนือกว่าของ ประเทศศูนย์กลาง (The Center) ของทุนนิยม ซึ่งบังคับให้ประเทศชายขอบปรับตัวเองให้มีบทบาทเป็นผู้ส่งผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติเข้าไปเสริมการผลิตดังกล่าวของประเทศศูนย์กลางทุนนิยม เช่น ผลผลิตทางการเกษตรและแร่ธาตุต่างๆ สืบเนื่องจากการบิดเบือนนี้ เมื่อค่าจ้างแรงงานในประเทศชายขอบต่ำกว่าประเทศศูนย์กลางทุนนิยม ในการเพิ่มผลผลิตแบบเดียวกันก็ทำให้เกิดการพัฒนาการผลิตแบบอุตสาหกรรม (Industrialization) ที่เป็นไปอย่างจำกัดในตลาดภายในประเทศของประเทศชายขอบได้ แต่การแลกเปลี่ยนก็จะไม่เท่าเทียมกันอยู่ดี แบบแผนของการผลิตแบบอุตสาหกรรมผ่านการทดแทนการนำเข้าสินค้า และผลกระทบจากการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบใหม่ภายในบริษัทข้ามชาติก็ไม่ได้ทำให้สภาพการส่งออกเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ดังนั้น ความรู้ความเชี่ยวชาญระหว่างประเทศยังเป็นผลมาจากอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในการผลิตสินค้าระหว่างประเทศชายขอบและประเทศศูนย์กลางทุนนิยม” (Amin, อ้างแล้ว: 200)

ประเทศลาวเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์การปกครองที่เคยอยู่ใต้อาณานิคมของหลายประเทศและยาวนาน ฉะนั้นการสร้างประเทศจึงต้องใช้เวลาที่ยาวนานและหลายรูปแบบซึ่งหากใช้วิธีคิดของ Amin ที่ว่า “หลังจากการค้ายุคอาณานิคม การสร้างดินแดนเล็กๆ ของการลงทุนจากต่างประเทศโดยเฉพาะในภาคการทำเหมืองแร่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการเศรษฐกิจของท้องถิ่นมากไปกว่าในช่วงที่มีการค้าขายกับประเทศเจ้าอาณานิคมก่อนหน้านี้ เพราะรายได้เบื้องต้นที่มาจากบริษัทต่างชาติได้ออกไปภายนอกประเทศ สัดส่วนที่แท้จริงของค่าใช้จ่ายในบริษัทต่างชาติจะอยู่ในตลาดต่างประเทศ (Foreign Market) โดยตรง ซึ่งจะเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องจักรกลสำหรับอุตสาหกรรมและผลกำไรที่ถูกส่งออกไป

ยิ่งไปกว่านั้น ค่าจ้างส่วนหนึ่งจ่ายให้คนท้องถิ่นก็ถูกจ่ายออกไปนอกประเทศ เมื่อมีการนำเข้าสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม และมีเพียงบางส่วนของเงินทุนค่าจ้างนี้ที่เข้ามาสู่ท้องถิ่น โดยหลักๆ ก็เป็นการใช้จ่ายในเรื่องอาหาร นี่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการกระจาย (Spreading) ของความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนสินค้า” (Amin, อ้างแล้ว: 208-209)

“ในกรณีการทำเหมืองแร่หรือบ่อน้ำมันขนาดใหญ่ ส่วนแบ่งหลักของค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินเบื้องต้น (Primary Monetary Expenditure) ซึ่งยังคงเหลืออยู่ภายในประเทศ จะอยู่ในรูปของ

รายได้ที่รัฐได้รับ รวมถึงในรูปแบบของค่าเช่าหรือภาษีต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม” (Amin, อ้างแล้ว: 209)

ในการทำการค้าก็ต้องมีการลงทุนและมีการจัดการที่ดีเพื่อให้การร่วมมือในการลงทุนที่ประสบผลสำเร็จ โดยภาคส่วนของการผลิตจะจัดหาต้นทุนวัตถุดิบ (Material Products) ให้แก่สังคม มีการบริโภคผลผลิตเหล่านี้ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ใน 2 ภาคส่วน ชั้นแรก ในส่วนอสังหาริมทรัพย์ (Landed Property) มีบทบาทหลักอย่างน้อยในทางประวัติศาสตร์ (ในภาคเกษตรกรรม) และชั้นที่สอง ในส่วนที่เป็นทุน ซึ่งมีบทบาทสำคัญทางประวัติศาสตร์ (ในภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการทำเหมืองแร่และการขนส่ง/การคมนาคม)” (Amin, อ้างแล้ว: 244)

อนึ่ง ตามความคิดของคาร์ล มาร์กซ์ เชื่อว่าประเทศตะวันออกจะพัฒนาไปสู่ความเป็นทุนนิยมเต็มตัว แต่ในความเป็นจริงไม่ได้เกิดขึ้นจริงแต่อย่างใด สิ่งที่เกิดขึ้นคือ การกลายเป็นทุนนิยมชายขอบ ทุนนิยมชายขอบนั้นเกิดจากการที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องเปิดสู่ภายนอกโดยขึ้นกับตลาดภายนอก ซึ่งภาวะพึ่งพาภายนอกนี้ไม่สามารถทำให้เกิดทุนนิยมแบบสมบูรณ์ได้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่ทุนนิยมชายขอบมีดังนี้

หนึ่ง การเปลี่ยนผ่านไปสู่ภาวะทุนนิยมชายขอบ (Peripheral Capitalism) กับการเปลี่ยนผ่านไปสู่ภาวะการเป็นศูนย์กลางของทุนนิยม (Central Capitalism) ต่างกันอย่างสิ้นเชิง สำหรับทุนนิยมชายขอบ การผลิตแบบเก่าๆ ไม่ได้ถูกทำลายไปแล้วมีการแทนที่ด้วยการผลิตแบบอุตสาหกรรมของท้องถิ่น แต่กลับกลายเป็นว่าต้องพึ่งระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมจากประเทศศูนย์กลางทุนนิยม

สอง การบิดเบือนในเรื่องความรู้ความเชี่ยวชาญจากต่างประเทศ (International Specialization) ก็เป็นปัจจัยสำคัญ เพราะ การส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้เป็นผลจากการที่ประเทศทุนนิยมเต็มตัวขาดแคลนสินค้าเหล่านั้น แต่เป็นเรื่องของอำนาจที่ประเทศกำลังพัฒนาส่งผลผลิตที่มีมูลค่ารองไปเสริมการผลิตที่เหนือกว่าของประเทศพัฒนาแล้วมากกว่า เช่น ผลผลิตเกษตร หรือ แร่ธาตุต่างๆ และยังคงพึ่งพาการนำเข้าสินค้ามูลค่าสูงจากประเทศทุนนิยมอีกด้วย ดังนั้น การพึ่งพาความเชี่ยวชาญจากต่างประเทศจึงเป็นไปในเชิงอำนาจมากกว่า

สาม แน่่อนว่าการบิดเบือนนี้ส่งผลต่อเนื่องคือทำให้ประเทศทุนนิยมชายขอบพยายามเป็นอุตสาหกรรมแต่จะอย่างไรก็ไม่สามารถพัฒนาได้ทัดเทียมประเทศที่เป็นศูนย์กลางทุนนิยมได้โดยดี ความพยายามที่จะตามให้ทันและทำให้เหมือนนี้ทำให้เกิดต้นทุนในการบริหารจัดการตามมาอีกมากมายอันส่งผลให้ประเทศโลกที่สามส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการคลัง

สี่ ความรู้ความเชี่ยวชาญที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ทำให้ประเทศโลกที่สามต้องผูกติดอยู่กับการผลิตสินค้าราคาถูกหรือมูลค่าน้อยและมีวิธีการผลิตที่ไม่สมบูรณ์แบบนัก นโยบายการพัฒนาของ

ประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายจึงพยายามวางแผนทางให้บรรดาประเทศโลกที่สามยังคงสภาพความ
เจริญชาญหรือด้อยทักษะเช่นนี้ต่อไป

ห้า ทฤษฎีเรื่องการลงทุนที่เกิดผลประโยชน์มากมายไม่สามารถใช้ได้กับประเทศทุน
นิยมชายขอบเพราะการลงทุนจากประเทศทุนนิยมในประเทศโลกที่สามมักเป็นการลงทุนที่ทุนถูก
เอากลับคืนไปมากกว่าจะเกิดผลประโยชน์ภายในประเทศทุนนิยมชายขอบนั้น

หก มีความคิดฝังหัว (Dogma) ว่าประเทศทุนนิยมชายขอบจะต้องบูรณาการเข้ากับ
ตลาดโลก ถ้าความคิดนี้ไม่ถูกทำลายก็จะทำให้ประเทศชายขอบเป็นชายขอบอยู่อย่างนั้นเพราะไม่มี
ศักยภาพและวิธีการเศรษฐกิจที่จะไปแข่งขันกับประเทศทุนนิยมศูนย์กลางที่มีผูกขาดเศรษฐกิจ
โลก

เจ็ด การจ้างงานที่ต่ำ (Underemployment) เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศทุน
นิยมชายขอบซึ่งยังไม่มีโครงสร้างการกระจายการจ้างงานที่ดีพอ ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจถูก
ทำให้ชะงักงัน ยิ่งไปกว่านั้นระบบการผลิตแบบทุนนิยมถือเป็นสิ่งใหม่ที่แปลกแยกไปจากระบบ
เศรษฐกิจเก่าของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นการผลิตแบบเรียบง่าย และการบริหารและระบบ
ราชการ (Bureaucracy) ของประเทศทุนนิยมชายขอบยังต่างกับประเทศทุนนิยมศูนย์กลางอีกด้วย

ดังนั้นการพัฒนาในแนวนี้อาจจะทำให้เกิดสถานการณ์เปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจ
แบบสังคมนิยมไปสู่ระบบทุนนิยมชายขอบมากกว่าการเปลี่ยนผ่านจากสังคมนิยมไปสู่ระบบทุน
นิยม

ทั้งหมดนี้หมายความว่า ถ้า ส.ป.ป.ลาว ยังคงต้องการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับ
ประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงเศรษฐกิจโดยอาศัยนายทุนต่างประเทศที่พัฒนาแล้วมีทั้งจาก
ออสเตรเลีย จีน และประเทศเพื่อนบ้านที่พัฒนาทางเศรษฐกิจมากกว่า เช่น ไทย เป็นต้น เข้าช่วย
พัฒนาเศรษฐกิจของลาว ก็ยังจะทำให้ประเทศลาวกลายเป็นทุนนิยมชายขอบ ที่อาศัย
ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในการพัฒนาแต่ไม่ได้มีความสามารถหรือพื้นฐานเชิงโครงสร้างที่จะเป็น
ทุนนิยมหลักหรือศูนย์กลางของทุนนิยมแต่อย่างใด

กรณีของนายทุนจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการเหมืองเซโปน คือ
นายทุนไทยที่เข้ามาเป็นผู้รับเหมารายย่อย โดยเข้ามาอาศัยแรงงานราคาถูกจากคนท้องถิ่น ดังที่
ได้มีนักวิชาการสรุปลักษณะของทุนนิยมชายขอบในลาวที่สัมพันธ์กับทุนจากประเทศเพื่อนบ้านไว้
ดังนี้

“ระบบทุนนิยมในลาว มีลักษณะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมชายขอบ
คือประเทศเพื่อนบ้านที่มีสถานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่า จะทะลุทะลวงเข้าสู่
แก่นแกนของระบบเศรษฐกิจของประเทศที่มีสถานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า

ผ่านทางชายแดนแบบอสมมาตร เพื่อควบคุมบงการวิธีการผลิตและระบบการจัดการทรัพยากร ระบบการผลิตแทบทุกภาคส่วนของทุนนิยมชายขอบ มิได้ทำงานเพื่อตอบสนองการขยายตัวของตัวเอง แต่เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของอำนาจที่เหนือกว่า นั่นคือ ระบบการผลิตมุ่งตอบสนองความต้องการวัตถุดิบหรือผลผลิตตามอุปสงค์ของประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลัก ในสถานะเช่นนี้ ระบบเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา จะเจริญเติบโตได้ก็ด้วยการพึ่งพาภายนอก หรือโครงการความช่วยเหลือจากประเทศที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจสูงกว่าเท่านั้น การเข้าสู่ยุคหลังสังคมนิยมของอนุภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน จึงวางอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานกลายเป็นสินค้าอย่างรวดเร็ว เพื่อแลกเปลี่ยนกับความเจริญเติบโตและความมั่งคั่งของคนบางกลุ่มที่สามารถเกาะกุมอำนาจรัฐเอาไว้ได้”

(ยศ สันตสมบัติ, 2553: 208)

จากนโยบายของรัฐลาวที่เอื้อให้นายทุนจากภายนอกเหล่านี้สามารถกำหนดเงื่อนไขหรือนโยบายต่างๆ ที่กดขี่คนท้องถิ่นให้ผลิตตามมาตรฐาน ทำให้คนท้องถิ่นนอกจากจะสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ วิธีชีวิตทางวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้ว สภาพชีวิตความเป็นอยู่ยังถูกกำหนดจากทุนนิยมจากภายนอก และถูกมัดมือชกให้เข้าสู่กระแสทุนนิยม หรือกระแสเงินตราอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้

1.7 ผลกระทบของการทำเหมืองต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ในรายงานของ UNEP Island ได้พูดถึงผลกระทบของการทำเหมืองใน Small Island Environmental Management ว่ามีผลกระทบหลายด้านดังนี้

ด้านแรก ผลกระทบโดยตรงจากการทำเหมือง ทำให้พื้นดินกลายเป็นหลุมขนาดใหญ่ ดินถล่ม การกัดกร่อน การตกตะกอน น้ำสกปรก ฯลฯ การย้ายย้ายเทของเสีย ของเสียบางอย่างของแร่อาจเป็นพิษต่อพืชและน้ำ ฯลฯ การขนส่งแร่ เนื่องจากเหมืองแร่ส่วนมากจะอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ฉะนั้นการขนส่งจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นทางถนน รถไฟ ท่อส่งน้ำ ฯลฯ การรักษาหรือสกัดแร่ สารต่างๆ ในการรักษาแร่ล้วนเป็นสารเคมีที่อันตราย เช่น ปรอท ไซยาไนด์ หรือกรดแข็ง หรือด่าง และโลหะหนักซึ่งเป็นสารพิษร้ายแรง

ด้านที่สอง ผลกระทบโดยรอบในเขตชายฝั่งทะเล แนวปะการัง และสิ่งที่มีชีวิตต่างๆ ที่อยู่ในน้ำจะได้รับอันตรายจากสารพิษและตะกอนแร่ที่ลงไปสะสมในน้ำทะเล ฯลฯ ปัญหาในระยะ

ยาว เมื่อเหมืองได้ปิดกิจการลง ไม่มีใครที่จะมารับผิดชอบในด้านกฎหมายและการเงินเพื่อแก้ไขผลกระทบในระยะยาว ฯลฯ (UNEP ISLANDS, 1998)

นอกจากปัญหาใหญ่ที่ได้กล่าวมาด้านบนแล้วยังมีปัญหาแยกย่อยออกมาอีกเช่น “การทำลายความสงบของชุมชนดั้งเดิม แผ่นดินทรุดตัวของบ่อแร่ มลพิษต่างๆ เช่นมลพิษทางน้ำ มลพิษจากฝุ่นและเสียง สารพิษจากโลหะหนัก เช่นการใช้มีเทน (Methane) จากเหมืองถ่านหิน” (อ้างในรายงาน World Coal Institute)

ดังที่ โรวิก โอบานิล ได้กล่าวไว้ในรายงาน FTA ว่า “ถ้ามีการทำเหมืองก็จะไม่มีอาหาร ไม่มีแร่ธาตุที่เพียงพอ” และ สิตติ เมธมานร เจ้าหน้าที่จาก JATAM อินโดนีเซีย กล่าวว่า “การทำเหมืองร่นำมาซึ่งความยากจน ผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ เนื่องจากการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลมีค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้ยังสิ้นเปลืองทรัพยากรน้ำและเชื้อเพลิงจำนวนมากด้วย อีกทั้งของเสียจากการทำเหมืองยังไหลมาตามน้ำ ก่อให้เกิดโรคต่างๆ ขึ้น” (ประชาไท 22 กุมภาพันธ์ ปีค.ศ. 2009)

ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของการทำเหมือง รายงานของ Ecosystem Restoration ได้กล่าวว่า “บรรยายถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่สามารถเกิดขึ้นเนื่องจากกิจกรรมการทำเหมือง วันนี้ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จำนวนมากมาได้ถูกย่อลงเพราะการออกแบบดี การขุดค้น ดำเนินการดี และการควบคุมการคำนวณในการทำเหมืองดี ถึงแม้ว่าจะเป็นกรณีหนึ่ง แต่มีเหมืองอีกจำนวนมากมายถูกทะเลย ทว่าสหรัฐอเมริกา และทั่วโลกซึ่งยังคงดำเนินการทำลายสิ่งแวดล้อมที่ตรงข้ามกับสิ่งดีทั้งหลายที่ได้กล่าวมา เช่น การสร้างทางระบายน้ำหรือกรดแร่ การกัดกร่อนและการตกตะกอน การปลดปล่อยสารไซยาไนด์และสารเคมีอื่นๆ การแพร่กระจายของฝุ่น การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย น้ำในหน้าดินและใต้ดิน”

นิบทความหนึ่งในเว็บไซต์ ThaiOctober ในวันที่ 8 ปี ค.ศ. 2002 ได้เขียนถึงการทำให้เหมืองที่ส่งผลกระทบต่อหลายอย่างเช่น “บทเรียนเหมือง นิคเกิล ในเกาะมินโดโร ประเทศฟิลิปปินส์ ที่มีประชาชนในชุมชนนี้ออกมาต่อต้านการสร้างเหมืองเพราะ การทำเหมือง จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างร้ายแรง ผืนป่าจะถูกทำลาย น้ำเสียจากการแต่งแร่ในเหมืองจะถูกปล่อยลงในแหล่งต้นน้ำ ความหลากหลายทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตบนเกาะจะถูกทำลาย แหล่งอาหารของชุมชน กุ้ง หอย ปู ปลา ตามริมทะเลจะเหือดหาย หน้าดินที่ถูกทำลายจะถูกชะล้าง ไหลลงเรือสวนไร่นา อาจเกิดการสไลด์ของหน้าดินอย่างรุนแรงจนเป็นอันตรายต่อชุมชน”

ในข่าวจากเว็บไซต์ของกรมทรัพยากรธรณีของไทย ยกกรณีฟิลิปปินส์ว่า เมื่อวันที่ 24 พ.ย. 2549 “ตัวแทนองค์กรสตรีในฟิลิปปินส์กล่าวว่า เจื่อนเก็บกักกากแร่รับน้ำป่าและน้ำฝนไม่ไหว ทำให้พังทลาย ไหลลงมาสู่หมู่บ้าน หลังจากนั้น พบว่า ลำห้วย และแม่น้ำ ก็เริ่มเหือดแห้ง และ

ปนเปื้อนสารไซยาไนด์ พบโรคระบาดแพร่ในปลา และตายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านต้องแย่งน้ำกัน เพื่อทำเกษตรกรรม ต้นข้าวที่เคยอุดมสมบูรณ์กลับเป็นโรค ไม่ออกรวง และลำต้นแคระแกรน จนกระทั่งบางพื้นที่ไม่สามารถปลูกข้าวได้ ทำให้หลายครอบครัวต้องอพยพหนีไปอยู่ที่อื่น หญิงม่าย ลูก 9 คน เคยปลูกมันสำปะหลังขาย เลี้ยงลูกได้อย่างสบาย ต้องออกไปทำงานต่างถิ่น เพราะพืชที่ปลูกไม่ได้ผลผลิต” และยังคงเล่าอีกว่า

“นางซุติณี ตัวแทนผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ทองคำในหมู่บ้านมูยัต ดิดชายฝั่ง ทะเลบนเกาะสุราเวสี ทางตอนเหนือของประเทศอินโดนีเซีย เล่าว่า ตนและเพื่อนบ้านมีอาชีพทำ ประมงหลังเหมืองแร่ทองคำของบริษัทเอกชนเข้ามาตั้งใกล้หมู่บ้าน ได้ปล่อยน้ำที่เหลือจากการแยก แร่ทองคำที่เต็มไปด้วยสารไซยาไนด์ลงไปทะเล ชาวบ้านเริ่มจับปลาไม่ได้ เงินที่ได้มาจากการ ขายปลาก็ลดลงไปด้วย เคยส่งลูกทั้ง 4 คนเรียนหนังสือได้อย่างสบายๆ ตอนนี้กว่าจะหาเงินแต่ละรูปี ลำบากมาก อีกทั้งคนในหมู่บ้านเริ่มมีอาการเจ็บป่วยและบางคนอาการหนักถึงขั้นเสียชีวิต โดยเฉพาะเด็กๆ ผิวหนังแห้ง มีบาดแผลขึ้นตามใบหน้าและลำตัวกว่าก่อนหมู่บ้าน มีหน่วยงาน ราชการเข้ามาตรวจร่างกายชาวบ้านพบสารหนูและสารปรอทในเลือดเกินค่ามาตรฐานหลายคน ส่วนตนและเพื่อนบ้านมักมีอาการปวดหัวและเป็นลมบ่อยๆ”

จากประสบการณ์การทำเหมืองและเสียงของชาวบ้านจากต่างประเทศทำให้ผู้ศึกษาได้ หันกลับมามองเหมืองทองเซโปนที่อยู่ใน ส.ป.ป.ลาว เนื่องจากโครงการเหมืองแห่งนี้เป็นโครงการ ที่ใหญ่ทั้งในประเทศลาวและบางประเทศในโลก ฉะนั้นจึงมีอาจหลีกเลี่ยงได้ถึงผลกระทบที่จะ ตามมาในภายหลังทั้งต่อชุมชน พื้นที่ ประเทศ และที่สำคัญคือสิ่งแวดล้อมแร่ธาตุต่างๆ ที่จะหมดไป ในอนาคตคงที่มีตัวอย่างให้เห็นในทั่วโลก ตัวอย่างเช่นการสร้างเขื่อนในประเทศไทยหลายแห่งก็มี ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน ฯลฯ เช่นเขื่อนราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร ธรรมชาติเช่น “การศึกษาของนักวิจัยไทบ้านชี้ให้เห็นว่าเมื่อมี การสร้างเขื่อนราศีไศลและมีการกักเก็บน้ำเกลือได้สร้างปัญหาให้กับไทบ้าน น้ำในอ่างเต็มจนไม่ สามารถใช้เพื่อการชลประทานให้กับพื้นที่การเกษตรได้ และยังเกิดการเคลื่อนย้ายของเกลือจนไป ผุคุดที่อื่นสร้างความเสียหายต่อบ้านเรือนของไทบ้าน ทำให้วิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกับเกลือแบบไม่ เป็นปัญหาของไทบ้านที่มีมาช้านานกลายเป็นปัญหาที่ยากแก่การแก้ไข” (งานวิจัยไทบ้าน, 2548: 86-87)

“การที่ระบบนิเวศเปลี่ยนไปนอกจากทำให้จำนวนปลาและชนิดพันธุ์ปลาลดลงแล้วยัง ทำให้ไทบ้านไม่สามารถใช้เครื่องมือหาปลาพื้นบ้านได้ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงทางอาหารและทาง เศรษฐกิจของครอบครัวในชุมชนรอบป่าทามทำให้บางคนต้องอพยพไปทำงานหรือขายแรงงาน ต่างจังหวัดเพื่อนำเงินมาช่วยเกลือจนเจือครอบครัว” (งานวิจัยไทบ้าน, 2548: 41-42)

การทำเหมืองหรือขุดค้นแร่ชนิดต่างๆ ล้วนส่งผลต่อระบบนิเวศ วิธีการดำรงชีวิตของ คนในชุมชนด้วย โดยเฉพาะด้านสุขภาพที่ส่งผลในระยะยาวดังที่ ผศ.ภก.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ ได้กล่าวไว้ในเว็บไซต์ gotoknow ว่า “การทำเหมืองแร่ดีบุกในเขต อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้ทำเหมืองมากกว่า 60 ปี นำ้ถึงจากกระบวนการทำ เหมืองแร่ดีบุกดังกล่าว ถูกปล่อยทิ้งสู่แหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมโดยไม่ได้มีการบำบัด ทำให้สารหนูปนเปื้อนสู่แหล่งธรรมชาติและสะสมในสิ่งแวดล้อมซึ่งจากการปนเปื้อนดังกล่าวมีผลทำให้ ประชาชน โดยเฉพาะในตำบลร่อนพิบูลย์ ซึ่งได้รับสารหนูจากการอุปโภคน้ำในแหล่งน้ำตาม ธรรมชาติ และบ่อน้ำตื้นป่วยเป็นโรคพิษสารหนูเรื้อรัง (Chronic Arsenic) โดยมีอุบัติการณ์ครั้งแรก เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2530”

นอกจากนั้นในเว็บไซต์ของ Posttoday ยังได้พูดถึงการทำเหมืองแร่สังกะสีที่ อ. แม่สอด จ. ตาก ซึ่งนอกจากแร่สังกะสีแล้วยังมีแร่อย่างอื่นตามมานั่นคือแร่แคดเมียม ที่ส่งผลกระทบต่อ สุขภาพของประชาชนทุกทางโดยผ่านลำน้ำตาตวซึ่งประชาชนส่วนมากในขณะนั้นยังไม่รู้ถึงที่มาที่ ไป ความอันตรายหรือวิธีป้องกันสารดังกล่าว ชิด บุญมาก นักวิชาการสาธารณสุข 7 โรงพยาบาลแม่ สอด เล่าว่า การรับรู้ของประชาชนช่วงนี้ดีขึ้นมากและไม่ตื่นตกใจ สับสน ผู้ที่ถูกตรวจพบว่ามี แคดเมียมในปริมาณมากเกินไป โรงพยาบาลจะติดตามเรื่องการรักษาโดยตลอด “แรกๆ นั้นเราทำงาน กันหนัก ตอนนีเริ่มรู้เรื่องขึ้น เข้าใจขึ้น ว่าแคดเมียมนั้นมีปะปนอยู่ทั่วไป แต่ก็ขับออกจากร่างกายได้ โดยที่ต้องไม่ดื่มเข้าไปในร่างกาย เช่น ไม่บริโภคข้าว อาหาร ที่มีแคดเมียม ไม่สูบบุหรี่ ซึ่งแคดเมียม จะมีผลกับการทำงานของไต รวมไปถึงแสดงอาการปวดตามร่างกาย แต่ร่างกายคนเราสามารถขับ แคดเมียมออกมาได้ ตอนนี้ถึงชาวบ้านจะเริ่มรู้มากขึ้น เราก็ไม่หยุดทำงานแต่ที่น้าเป็นห่วงมากกว่าก็ คืออาชีพของชาวบ้าน”

แต่ใช่ว่าการสร้างเขื่อนจะมีแต่ผลกระทบทางลบอย่างเดียวในทางที่ดีก็มีเช่นเดียวกัน เช่นตัวเลขการผลิตกระแสไฟฟ้าของ กฟผ. เพิ่มขึ้น ภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมที่อยู่ในเขต เมืองมีไฟฟ้าใช้เป็นต้น แต่สำหรับชาวบ้านในท้องถิ่นกลับไม่ได้รับผลประโยชน์เหล่านั้น แต่ กลายเป็นผู้สูญเสียไปจนต้องรวมตัวกันต่อสู้เพื่อเปิดประตูระบายน้ำเช่นเขื่อนปากมูล ที่จังหวัด อุบลราชธานี ชี้ให้เห็นว่า “จากการศึกษาวิจัยพบว่า จากการทดลองเปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูล ในปี พ.ศ. 2544-2545 ก่อให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจ การลงทุน การฟื้นตัวของทุน และการเพิ่ม ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของครัวเรือนในพื้นที่ที่ทำการศึกษาร้อยละ ๖๐ มีผลทำให้ดัชนีที่ สำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น รายรับจากการประมง รายได้สุทธิ และภาวะความยากจน มีการปรับตัวไป ในทิศทางที่ดีขึ้น แม้ว่าดัชนีเหล่านี้จะยังคงไม่ดีเท่ากับเมื่อครั้งก่อนการสร้างเขื่อนปากมูล เนื่องจาก เงื่อนไขในการลงทุนและเข้าถึงทรัพยากรของครัวเรือนมีมากขึ้น (ภายหลังจากได้รับผลกระทบจาก

จากการสร้างขึ้นมาเป็นเวลานาน) รวมถึงการฟื้นตัวของทุน ทรัพย์สิน และหนี้สินของครัวเรือน และชุมชนย่อมต้องใช้เวลาเช่นกัน ทำให้ดัชนีทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับภาวะทรัพย์สิน หนี้สิน และรายจ่ายของครัวเรือนยังไม่เปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

ดังนั้น ในมุมมองทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน การเปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลอย่างต่อเนื่องต่อไปจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับการฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำมูล ทั้งนี้ เพราะการเปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลต่อไปจะมีผลให้เกิดการฟื้นตัวของทุนต่างๆ อย่างต่อเนื่องจนครัวเรือนสามารถที่จะเตรียมพร้อม มีความมั่นใจ และได้รับการสนับสนุนในการลงทุน และเข้าถึงทรัพยากรอย่างทั่วถึงมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเร่งการจัดทำแผนฟื้นฟูเฉพาะสำหรับครัวเรือนที่มีขีดความสามารถจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากร เนื่องจากพบว่า ครัวเรือนกลุ่มนี้ยังไม่สามารถที่จะได้รับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเปิดประตูระบายน้ำจนสามารถเพิ่มรายได้ของครัวเรือนและพ้นจากภาวะความยากจน” (คณะนักวิจัยมหาวิทยาลัย อุบลราชธานี, 2545: 7-7 และ 7-8)

การดำรงชีวิตของประชาชนใกล้เคียงกับคล้ายคลึงกับการดำรงชีวิตใกล้เคียงเมือง เช่นเดียวกันเพราะจากการวิจัยเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่า ประชาชนภายในท้องถิ่นของเมืองเซโปนหรือสถานที่เหมือนแห่งนี้ ก่อนที่เมืองจะมาตั้งอยู่นั้นประชาชนมีการดำรงชีวิตแบบอิงแอบกับธรรมชาติ อาศัยทำมาหากินแบบเข้าป่าเก็บเห็ดทำไร่ไถนาไปตามพื้นที่ของตน ปลูกผักเลี้ยงสัตว์ไว้กินเอง มีการแลกเปลี่ยนสินค้ากันเองภายในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีเครื่องอุปโภคที่ทันสมัย อาศัยน้ำจากลำห้วย ขัดสนด้านการศึกษาและสาธารณสุขอยู่บ้าง แต่หลังจากโครงการนี้เข้ามาการดำรงชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปจากหน้ามือเป็นหลังมือ เมื่อมีไฟฟ้าเข้ามาเครื่องอุปโภคทั้งหลายก็ล้นหลามเข้ามาไม่ขาดสาย การเกษตรเริ่มขยายใหญ่ขึ้นเพื่อขาย มีตลาดหรือแหล่งซื้อขายที่มั่นคงเพราะเมืองเป็นผู้รองรับผักและเนื้อสัตว์ต่างๆ ที่ผลิตได้ (เบื้องต้นเมืองเป็นผู้ลงทุนให้) มีน้ำประปาใช้อย่างพอเพียง เข้าถึงการศึกษาและสาธารณสุข มีอาชีพที่หลากหลายขึ้นไม่ว่าจะเป็นทอผ้า ตัดเย็บและงานต่างๆ ในเมืองไม่ว่าจะเป็น ทำความสะอาด คายหญ้า ขุดเจาะต่างๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้หมู่บ้านที่เคยอยู่ในป่าถูกบุกเบิกและกลายเป็นเมืองมากขึ้น แต่ภาพด้านบวกที่บรรยายมานี้ย่อมควบคู่ไปกับภาพด้านลบต่างๆ ที่การศึกษานี้พยายามจะเข้าถึง โดยมีจุดเน้นที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศภาวะ ชนชั้น และอื่นๆ

1.8 กรอบคิดที่ใช้ในการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในมุมมองของนักสตรีนิยม ดังนั้นจึงมีการใช้กรอบคิด ทฤษฎีแนวผสมผสานระหว่าง หนึ่ง ปรัชญาการณิจริงและความ

เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายในพื้นที่ศึกษาหลักคิดทฤษฎีของฝ่ายสตรีนิยมคือ Gender and Development โดยถือว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนแนวทางและนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมแผนที่สอง (1986-1990) ซึ่งเป็นระยะที่รัฐบาลเปิดกว้างประเทศมากขึ้น รับเอาการช่วยจากต่างชาติ อนุมัติให้ต่างประเทศมาลงทุนในลาวมาก ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นถ้ามองในทัศนะทางเศรษฐศาสตร์ อาจกล่าวสั้นๆ ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบเกษตรเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตในภาคอุตสาหกรรมเพื่อขายเป็นสินค้า (เศรษฐกิจทุนนิยม) ถ้ามองทางสังคมวิทยาคือการปรับเปลี่ยนจากสังคมชนบทที่ดำเนินชีวิตในแบบจารีตนิยม ไปสู่สังคมชนบทสมัยใหม่ที่พึ่งพาเมืองและตลาดมากขึ้น โดยเน้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อหลายๆ ด้านตามมามากมายทั้งต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะต่อชีวิตของผู้หญิงทั้งในโครงการและนอกโครงการ

สอง กรอบคิดทุนนิยมชายขอบ คือการที่นักลงทุนต่างชาติและรัฐบาลของประเทศนั้นๆ ร่วมมือกันในการทำธุรกิจไม่ว่าจะเป็นระดับเล็กหรือระดับใหญ่และก่อผลให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งในกรณีของ โครงการชุดคันทอง ที่แขวงสะหวันนะเขต ส.ป.ป.ลาวนี้ เป็นการลงทุนขนาดใหญ่โดยเป็นความร่วมมือที่นักลงทุนมาสัมปทานเหมืองแร่ทั้งการสำรวจและการชุดคันทองเพื่อค้นหาแร่ ผลิต และจำหน่ายไปทั่วโลก และเป็นที่แน่นอนว่าการทำธุรกิจแต่ละอย่างนั้นย่อมมีทั้งผู้ที่ได้เปรียบและเสียเปรียบ นักสตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism) ได้ให้ความสำคัญและเน้นย้ำถึงความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ หมายความว่า ประชาชนท้องถิ่นต้องมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำรงชีวิต การทำมาหากิน พื้นที่ทำมาหากินและที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะผู้หญิงที่เคยผูกติดกับพื้นที่บ้านและครอบครัวจากสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปก็มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยการเข้าสู่อุตสาหกรรม การออกไปทำงานนอกบ้าน แต่หลังจากกลับจากงานก็ต้องทำงานบ้านและทำอาหารเลี้ยงครอบครัวเหมือนเดิมอยู่ดี หมายความว่าผู้หญิงก็ต้องทำงานเป็นสองเท่าทั้งในบ้านและนอกบ้านและเป็นงานที่หนักเพิ่มมากขึ้นด้วย

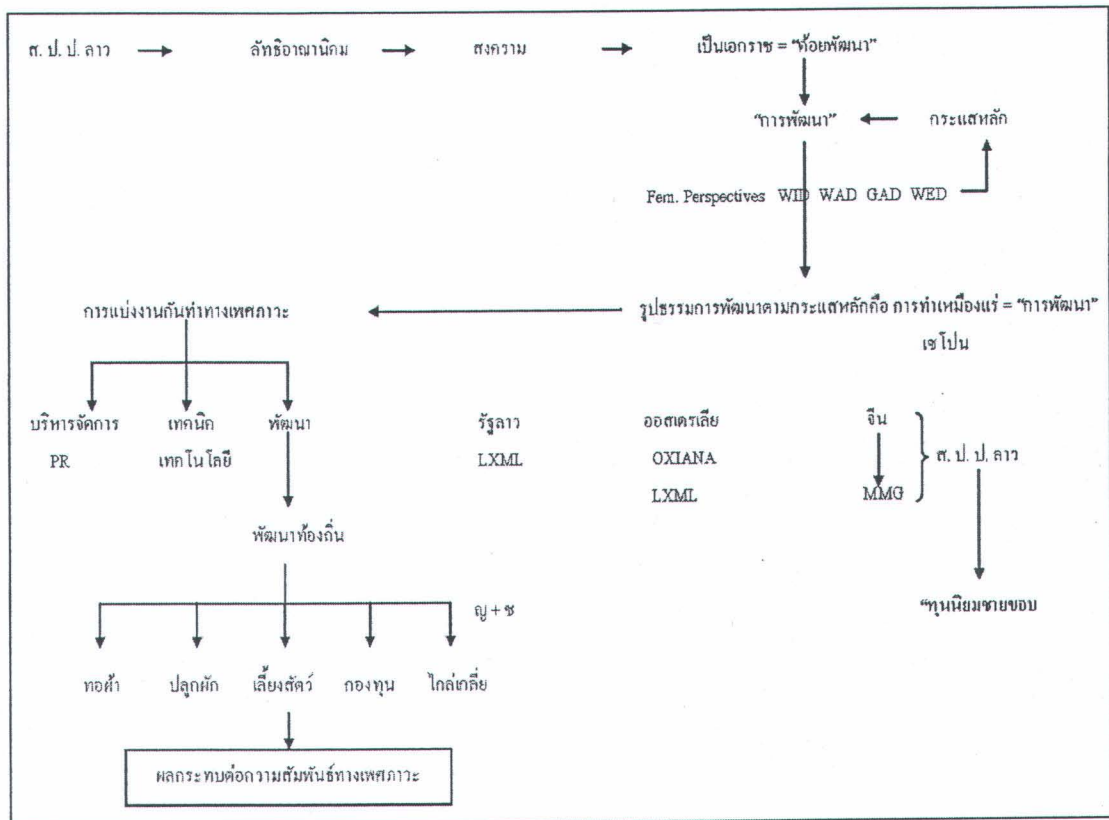
สาม กรอบคิดสตรีนิยมนิเวศวิทยา มีความเชื่อคล้ายคลึงกับสายวัฒนธรรมว่าผู้หญิงมีความแตกต่างจากผู้ชายและดีกว่าผู้ชายตามธรรมชาติ แต่เสนอเพิ่มเติมว่าผู้หญิงมีความใกล้ชิดหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ เช่นการที่ผู้หญิงเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร ทำให้ผู้หญิงเชื่อมโยงกับธรรมชาติ เชื่อมโยงกับโลก ส่วนผู้ชายนั้นใกล้ชิดกับวัฒนธรรมและในนามของวัฒนธรรมผู้ชายได้พยายามและประสบความสำเร็จในการข่มเหงรังแกทั้งผู้หญิงและธรรมชาติ การเชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับชาตินี้ได้นำไปสู่การฟื้นฟูพิธีกรรมโบราณที่ให้ความสำคัญกับการบูชาพระแม่เจ้า รวมทั้ง

ระบบสืบพันธุ์ของผู้หญิง โดยมองว่าธรรมชาติเปรียบเสมือนแม่และพระแม่เจ้าซึ่งเป็นที่มาของพลังอำนาจและแรงบันดาลใจ และเรียกร้องให้มีการปฏิเสธรหัสวิชาศาสตร์และเทคโนโลยี (Merchant 1995) ทั้งสตรีนิยมสายวัฒนธรรมและสายนิเวศวิทยาวิจารณ์ว่าเป็นพวกสารัตถนิยม คือเชื่อว่ามีธาตุแท้ของความเป็นหญิง (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2547)

สี่ กรอบคิดเพศภาวะและการพัฒนา แนวคิดการพัฒนาเป็นแนวคิดที่มาจากประเทศตะวันตก “ทุนนิยม” ที่มีความเจริญแล้ว หรือ โดยทั่วไปเรียกว่า “การพัฒนากระแสหลัก” ที่ตั้งอยู่บนฐานความคิด การวางแผนโดยผ่านโครงสร้างสังคมที่มีระบบคิดคิดแบบชายเป็นใหญ่ จึงกระทำโดยผู้ชาย และเพื่อผลประโยชน์ของผู้ชายมากกว่า โดยไม่ใส่ใจถึงความแตกต่างหลากหลายทางเพศ/เพศภาวะ เชื้อชาติ ศาสนา ชนเผ่า ชนชั้น อายุ ฯลฯ การพัฒนากระแสหลักให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจมากกว่า ซึ่งการพัฒนาแบบนี้ผู้หญิงไม่มีส่วนร่วมเท่าไร แต่ผู้หญิงกลายเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านลบจากการพัฒนาดังกล่าวมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทำการผลิต การเก็บหาอาหารเพื่อเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือน

จากกรอบคิดทฤษฎีของนักสตรีนิยมในเรื่องผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อม และผู้หญิงกับการพัฒนาที่ได้บทพวนมา ผู้ศึกษาได้นำมาสร้างเป็นหุ่นจำลองเชิงกรอบคิด เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์และเขียนงานวิจัยขึ้นนี้

กรอบคิดที่ใช้ในการศึกษาจึงได้เชื่อมโยงให้เห็นถึง นโยบายการพัฒนาของรัฐ ที่ร่วมมือกับทุนนิยมชายขอบในการก่อสร้างโครงสร้างโครงการชุดคั่นทองนี้ขึ้นมา โดยบอกว่าเป็นโครงการที่จะมาช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น และยังบอกว่าเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน คำนึงถึง สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและความเสมอภาค ที่สำคัญยังส่งผลดีหรือให้ประโยชน์ต่อ ประเทศ พรรคฯ และรัฐบาล ประชาชนลาว และต่อผู้คนในพื้นที่โครงการด้วย โดยสร้างกองทุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในภาคอุตสาหกรรมและการค้า เกษตรกรรม คมนาคมและขนส่ง การศึกษา สาธารณสุข และท่องเที่ยว ทั้งหมดนี้ เป็นการร่วมลงทุนของรัฐบาลลาวและนักลงทุนต่างชาติ ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการของการพัฒนาประเทศของรัฐบาล เพื่อเป็น “การพัฒนา” ประเทศให้มีความก้าวหน้าเท่าเทียมกับประเทศอื่น ๆ ในโลก และเพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะของประเทศด้อยพัฒนาในปี 2020 แต่การที่รัฐลาวเป็นทุนนิยมชายขอบมีอำนาจในการต่อรองกับทุนต่างชาติได้น้อย ผลกระทบจึงเกิดกับชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางเพศภาวะที่มีทั้งด้านบวกและลบ และทำให้เกิดการต่อรองการปรับเปลี่ยนบางระดับ ดังภาพ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบคิดที่ใช้ในการศึกษา

1.9 ระเบียบวิธีวิจัย

1.9.1 ขอบเขตและวิธีการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งจะทำความเข้าใจการพัฒนากระแสหลักในลาวโดยใช้มุมมองของสตรีนิยมเพื่อวิพากษ์การพัฒนาในลาวและ “การพัฒนา” ในที่นี้ จะศึกษาผ่านโครงการเหมืองขุดค้นบ่อทอง-ทองแดง เซโปนในเมืองวิลละบูลี แขวงสะหวันนะเขต โดยเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เข้าไปศึกษาทั้งตัวโครงการ รวมทั้งชุมชน และสังเกตการณ์ด้วยตัวเอง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้การศึกษายู่ 2 วิธีคือ

1. ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งของนักวิชาการลาว ไทย และต่างประเทศ โดยเฉพาะเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (แนวสตรีนิยม)
2. ศึกษาในภาคสนาม (Fieldwork) ผู้ศึกษาลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในที่ทำงานของโครงการเหมืองและในหมู่บ้านกรณีศึกษาบริเวณรอบเหมือง (หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ) เป็นระยะเวลา 6 เดือน โดยจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสังเกตการณ์ในเรื่องการแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การพูดคุย สอบถามในการทำการผลิตตาม

โครงการจัดสรรอาชีพให้ และการผลิตอื่นๆ ตามฤดูกาล ตลอดถึงการเก็บหาอาหารตามธรรมชาติ (ตามฤดูกาล) รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิตในแต่ละวัน จากนั้นจึงสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกเฉพาะผู้ให้ข้อมูล ตามกรณีศึกษา

การเลือกผู้ให้ข้อมูลตามกรณีศึกษา

ผู้ศึกษาได้เลือกผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ได้แก่

1. เจ้าหน้าที่โครงการเหมือง 9 คน เป็นเพศชาย 3 และเพศหญิง 6 คน
2. เจ้าหน้าที่ระดับชั้นเมืองของพื้นที่ศึกษา 2 คน เป็นเพศชาย 1 คนและเพศหญิง 1 คน
3. ผู้นำหมู่บ้าน (กลุ่มบ้าน) 2 คน เป็นเพศชาย 2 คน
5. ผู้อาวุโสในกลุ่มบ้าน 8 คน เป็นเพศชาย 3 คนและเพศหญิง 5 คน
6. กลุ่มคนทั่วไปของหมู่บ้าน เน้นเฉพาะเพศหญิง 10 คน
7. ผู้ย้ายถิ่นเข้าและออก 6 คน เป็นเพศชาย 2 คนและเพศหญิง 4 คน

1.9.2 ขอบเขตพื้นที่ของการศึกษา

พื้นที่ศึกษา: กลุ่มชุมชนที่อยู่รอบเหมืองที่โครงการจัดสรรอาชีพให้ ขึ้นกับเมือง วิลละบุลี แขวง สะหวันนะเขต ห่างจากตัวเมืองประมาณ 50 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 1,141.40 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 30,276 คน หญิง 15,195 คน ประชาชน 70% เป็นชนเผ่าผู้ไท ส่วนอีก 30% เป็นชนเผ่าลาวเทิง นับถือศาสนาพุทธ

กรณีศึกษา: การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกเอาชุมชนที่มีอาชีพทำการเกษตรแบบพอยังชีพ โดยได้เลือกเอาจำนวน 10 ครัวเรือน เพื่อสอบถามถึงการแบ่งงานกันทำการทำการผลิตในไร่นาในครัวเรือนและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการเหมือง

ขอบเขตในงานศึกษา: แบ่งเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยสอบถามความคิดเห็นของกรณีศึกษาว่า สภาพของเซโปนก่อนทำเหมือง-หลังทำเหมือง เป็นอย่างไร และคิดว่าแนวโน้มจะเป็นอย่างไร ส่วนที่สอง ศึกษากระบวนการพัฒนาแบบทุนนิยม/ทุนนิยมชายขอบจากโครงการเหมืองเซโปนมีทิศทางการพัฒนาอย่างไร ในมุมมองของสตรีนิยม ส่วนที่สาม ศึกษาถึงผลกระทบจากการพัฒนา ต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิง /เพศภาวะ โดยศึกษาจากกรณีตัวอย่างภายใต้ “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ของเหมืองเซโปน

1.10 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.10.1 ทำให้รับรู้ถึงผลดีและผลเสียของโครงการเหมืองที่มีต่อชุมชนในหมู่บ้านที่อยู่ล้อมรอบเหมือง โดยเฉพาะผลกระทบต่อผู้หญิง

1.10.2 ทำให้รู้ถึงข้อมูลเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชน และหมู่บ้านที่อยู่รอบเหมือง

1.10.3 สามารถรู้ถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่โครงการดังกล่าว

1.10.4 ใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการศึกษาค้นคว้าของรุ่นคนต่อไปที่สนใจศึกษาประเด็นนี้

1.11 เนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ประกอบด้วย 6 บท เนื้อหาพูดถึงวิวัฒนาการการพัฒนาของ ส.ป.ป.ลาว เมื่อมีโครงการขุดค้นบ่อทอง-ทองแดงเซโปนซึ่งเป็นเหมืองที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศเข้ามาลงทุนในมุลคามหาศาล ยังพื้นที่เมืองวิลละบูลิ แขวงสะหวันนะเขต ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิต และความสัมพันธ์ทางเพศภาวะของประชาชนอย่างมากมาย

โดยยึดขอบเขตการศึกษาเป็นสามส่วน ดังนี้ ส่วนที่หนึ่ง ศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยสอบถามความคิดเห็นของกรณีศึกษาว่า สภาพของเซโปนก่อนทำเหมือง-หลังทำเหมือง เป็นอย่างไร และคิดว่าแนวโน้มจะเป็นอย่างไร ส่วนที่สอง ศึกษากระบวนการพัฒนาแบบทุนนิยม/ทุนนิยมชายขอบจากโครงการเหมืองเซโปนมีทิศทางการพัฒนาอย่างไร ในมุมมองของสตรีนิยม ส่วนที่สาม ศึกษาถึงผลกระทบจากการพัฒนา ต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิง /เพศภาวะ โดยศึกษาจากกรณีตัวอย่างภายใต้ “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ของเหมืองเซโปน

บทที่หนึ่ง บทนำที่ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของงานวิจัยชิ้นนี้และการทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในบทต่อไป

บทที่สอง ศึกษาวิวัฒนาการของการพัฒนาของ ส.ป.ป.ลาว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในแต่ละยุคนั้นเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร รวมทั้งการดำรงชีวิตของผู้คนมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานะที่เปลี่ยนไปของสังคมอย่างไร ที่สำคัญผู้หญิงมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังกล่าวอย่างไร

บทที่สาม ศึกษาถึงบริบทพื้นที่ศึกษาที่โครงการขุดค้นบ่อทอง-ทองแดงเซโปนตั้งอยู่ และศึกษาการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ การดำรงชีวิต การศึกษา ฯลฯ

บทที่สี่ ศึกษาถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศภาวะ ความเป็นทุนนิยมชายขอบของ ส.ป.ป.ลาว ที่สำคัญคือผลประโยชน์ต่างๆ ที่รัฐบาล ชุมชน และบริษัทเองจะได้รับในแต่ละไตรมาสการบริหารงาน

บทที่ห้า ศึกษาผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาย-หญิง /เพศภาวะ โดยเฉพาะจากกรณีศึกษาโครงการย่อยของ “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ที่มีต่อชุมชน โดยเฉพาะผู้หญิง

บทที่หก บทสรุปและข้อเสนอแนะ